

gazete duvar

kitaP.

SAYI: 74 YIL: 2

İLHAN DURUSEL

dil tutulması

Dil Tutulması
Yapı Kredi Yayınları'ndan...

Yazının imkânlarının ötesi:
İlhan Durusel

İlhan Durusel: Geçmişini çağıran öykü

12

İlhan Durusel: Dil flört eden, seven, öksüz bırakan bir şey

Onur Çalı

29

İlhan Durusel'in öyküleri için serbest deneme

Aysun Kara

34

Öğretmen yazar İlhan Durusel

Doğuş Sarpkaya

38

İlhan Durusel: Türlerarası bir dil evreni

Soner Sert

41

İlhan Durusel'in 'Dil Tutulması'

Asuman Susam

44

Ha metinsel şiirler, ha şiirli metinler; ama öyle değil...

Enver Topaloğlu

52

Okurunu edebiyata davet eden yazar: İlhan Durusel

Nida Dinçtürk

56

Yeni Çıkanlar- Çok Satanlar

Sayı: 74 | Eylül 2019

Yayın Sahibi**AND Gazetecilik ve Yayıncılık,****San. ve Tic. A.Ş. adına**

Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Katkıda BulunanlarEmek Erez, Onur Çalı, Aysun Kara,
Doğuş Sarpkaya, Asuman Susam,
Soner Sert, Enver Topaloğlu, Nida
Dinçtürk**Yönetim Yeri:**Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.
Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234
Sarıyer/İstanbulSantral (212) 3463601, Faks (212)
3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Yaşadığı çağın en özgün yazar ve şairlerinden olan İlhan Durusel'i bu sayımızda kapağımıza taşıdık.

Durusel'in "Defterdar-Evlat Katli İçin El Kitabı" kitabı Yapı Kredi Yayınları tarafından okura sunuldu. Dosyamızın da ana gündemi olan ve gerek biçim gerekse dil zenginliğiyle dikkat çeken kitabı, Aysun Kara, Emek Erez ve Soner Sert kaleme aldı. Yazar, 'defterler'de öykünün anlatım olanaklarını çağrışımlarla, kurguya dahil ettiği alışılmadık oyunlarla ve dili bozarak genişletmeye çalışıyor.

Yazar Onur Çalı, yazar-şair İlhan Durusel'le kaleme aldığı kitapları, kütüphaneciliği ve edebiyat serüvenini konuştu.

Doğuş Sarpkaya ise Gül Öksüren Melek'ten yola çıkarak hem İlhan Durusel'in öykücülük yolculuğunu hem de dert ettiği meseleleri izledi. Öğretmen yazarın okurla imtihanının yarattığı handikapları göze aldığını, karşılaşabileceği sessizlik duvarlarını yıkabilecek inada sahip olabileceğini anlıyoruz öyküleri okurken. İlhan Durusel, okurun nabzına göre şerbet vererek çok okunmak yerine sadık bir edebiyatsever kitlesini hedeflediği, okurunu – öğrencilerini mi demeli yoksa?– nitelikli edebiyatın kendine ait bir yol bulabileceğine inandırdığı için de okunmayı hak ediyor.

İlhan Durusel'in şair yönünü ıskalamak doğru olmazdı. Durusel'in düzyazı şiirleri "Dil Tutulması" Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Dil Tutulması, Durusel'in bir yönüyle kişisel olanla toplumsal olanı birlikte irdelemeye, araştırmaya, anlamaya, kavramaya, incelemeye dönük incelikli bir kazı çalışması... Enver Topaloğlu yazdı.

Şair Asuman Susam ise, her boyutuyla dili ele aldı. Susam'a göre, Dil Tutulması, tutulan dilden, dilin tutulma ânından görünen şiirlerle geçmişteki şimdikiyi, şimdideki geçmişi söylüyor.

Nida Dinçtürk de Durusel'in şiirlerine Kısa Kısa Kıssalar adlı kitabı üzerinden katkı sağlıyor.

Marifet iltifata tabidir.

İyi okumalar.

Anıl Mert Özsoy

İlhan Durusel: Geçmişini çağırın öykü

İlhan Durusel'in son öykü kitabı Defterdar 'Evlat Katli İçin El Kitabı' Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Durusel Defterdar'da nesnelere ve eşyayı hikâye ederek insanla ilişkilendiriyor ve biçimlendiriyor...

Emek Erez

İlhan Durusel okurluğu, keyifli ancak meşakkatlidir. Çünkü yazar bize düz yolda ayağına taş değmeden ilerlediğin bir okuma vaat etmez. Olaylar, mekânlar, durumlar tek değildir, bu açıdan düşününce Durusel metinleri çoktur, okudukça parçalanır, dağılır... İçinden anlamı bulmak için uğraşırsınız, yazar anlamsızlığın hâkim olduğu bir dünyada anlatmanın zorluğunun farkındadır, bu nedenle sizi yaşamda olduğu gibi onun için çabalamaya çağırır. Bu durum her okurun, yazarın anlam dünyasından kendi payını almasını sağlar. Bu çok'un içinden seçmektir bir bakıma çünkü bana kalırsa yazar, anlam adını verdiğimizizin de tek olmadığına işaret eder anlatısıyla.

ŞİMDİDE AKAN GEÇMİŞ

İlhan Durusel'in yazısında, geçmiş şimdinin içinde akar, tarihsel anlara, halk edebiyatından öğelere, yerel olanın imgesine sıklıkla rastlarız onun öykülerinde. Örneğin; "Gölgede Oyun" (2012: 83-97) öyküsünde, Karagöz-Hacivat öykü karakteri olarak karşımıza çıkar veya "Yola Çıktık Yağmur Çıktı" (2013: 22-27) adlı öykü, "ölüyü üç heybe töresince teslim ettik" diye başlar. Bu heybe geleneği Anadolu'da daha çok düğünlerde karşımıza çıkan bir gelenektir ama teslim edilen cenaze bir "orospu" cenazesidir burada ve benim fikrim düğünle-cenaze arasında bir zıtlık yaratılarak, ailesinin bile istemediği, köyün ücra köşesine gömülmek zorunda kalan bir bedenin acısına gönderme yapılır, heybe bu nedenle düğünde değil cenazede teslim edilir. Bu hikâye geçmişte geçiyor gibi düşünürsünüz çünkü sancak beyi, Memlüklü Kölemen bir ulak gibi karakterler vardır. Ama konu bugüne yerleşir, ölünün gömülme hakkının kim olduğuna göre değiştiği bir ortamda yaşıyorsanız, geçmişte kalmış gibi olanın, masal hissi uyandıranın pek de öyle olmadığı hatırlarsınız.

“

Bu hikâye geçmişte geçiyor gibi düşünürsünüz çünkü sancak beyi, Memlüklü Kölemen bir ulak gibi karakterler vardır. Ama konu bugüne yerleşir, ölünün gömülme hakkının kim olduğuna göre değiştiği bir ortamda yaşıyorsanız, geçmişte kalmış gibi olanın, masal hissi uyandıranın pek de öyle olmadığı hatırlarsınız.

“

İlhan Durusel'in öyküleri için kurabileceğimiz en kısa cümle yazarın sıralı, düzenli bir yol izlemediğidir. Zamanı ve olayları izleyebilmek için patikaları iyi takip etmek gerekir, kaybolmak da muhtemeldir çoğu zaman. Çünkü bir olaya tanıklık ederken başka bir olayın içinde olabilirsiniz.

Tarihten bir imgeyi alıp şimdinin zamanında yeni anlamını bulmasını sağlar İlhan Durusel. Şunu söyler gibidir, tarih kronolojik bir anda sabitlenmiş değildir, bugünün zamanında da söylediği, anlattığı, hikâyeyi tamamladığı bir yer vardır. Bu nedenle yazarın anlatısı hâfızayı hikâyenin içinde diri tutar. Çünkü Paul Ricoeur'un ifade ettiği gibi: “Geçmiş zamanın geçmişliği ne anlama gelirse gelsin hafızanın nihai göndergesinin yine geçmiş zaman olduğu kanısını; bu sürekli inceden inceye alaya alınan, ama her defasında doğru çıkan kanıyı tarih yazımı bile değiştiremeyecektir” (2012: 25). Hâfızanın göndergesi geçmiş zamandır ve bu şimdinin anlam dünyasında bir yere sahiptir, bu sahipliğin farkında olmak hem anlatılar için hem de dünya için önemlidir, tarih yazımının onu bir yere sabitlemesi ve onu gücün belirlediği kendi anlamı içerisinde eritme çabası başarısız olacaktır. İşte edebiyatta bu açıdan işlevsel bir yerde durur, geçmişten bir imgeyi çağırdığınızda, onun verili anlamını aşındırdığınızda bir nesneyi, olayı veya meslek adını şimdinin anlam dünyasına kattığınızda, çağrıştırdığı şey bir yandan yıkılırken diğer yandan çoğalır. Bana kalırsa İlhan Durusel öykülerinde böyle bir yan var ve o nedenle yazarı okumanın genellikle bu bağlantıyı okura sunabildiğini düşünüyorum.

SIRASIZ, DÜZENSİZ

İlhan Durusel'in öyküleri için kurabileceğimiz en kısa cümle yazarın sıralı, düzenli bir yol izlemediğidir. Zamanı ve olayları izleyebilmek için patikaları iyi takip etmek gerekir, kaybolmak da muhtemeldir çoğu zaman. Çünkü bir olaya tanıklık ederken başka bir olayın içinde olabilirsiniz. Bu açılardan “Semaver Fokurduyor, Taşacak” (2012: 47-55) öyküsüne bakalım. Öyküde karakter, New York sokaklarında Nuray Demirden adında sevdi-

ği kadının izini sürer. Ama bu pek çok farklı an, farklı mekân, tesadüfi karşılaşma ve olay içeren bir anlatıya dönüşür, en başta söylediğimiz gibi okuru her şeyin çok'u içine sokar yazar. Karakter Metroya biner yalnız kalmamak, insanlara yakın olmak gibi bir dertle... Her şey gayet sıradandır ilk bakışta: “Bir günlük geçiş pasosu aldım metroya girdim. Turnikelerden geçtim; hayatım boyu turnikelerden geçer gibiydim ben. Bu turnikeden geçiş hayatımın büyük bir kısmının geçişi gibiydi... tık-tık-tık- pışşışı... tık-tık-tık- pışşışı... O demir kol dönüyor, beni sanki bir kuyuya itiyordu... Auschwitz’de, o toplama kamplarındaki Yahudiler gibi gelip geçtim turnikelerden, geçer gibi dünyadan geçerken hayatım...” Burada sıradan an dile verilen ses ile hareketlilik kazanıyor, akış doğal bir şekilde devam ederken, dildeki hareketin donma ânı olarak adlandırdığım bir an ile kesildiğini görüyoruz. “Auschwitz’de, o toplama kamplarındaki Yahudiler gibi gelip geçtim turnikelerden, geçer gibi dünyadan geçerken hayatım...” Yazar burada gündelik hayatın akışını geçmiş devreye sokarak kesiyor. Metroya binmenin hareket akışı birden donuyor. Gelişigüzel bir akışta, düz ilerleyen zaman sapıyor. Böylece okurun da belleği devreye giriyor, bu bir bakıma geçmişte yaşanmış bir felaketin okurun yüzüne vurulması anlamını içeriyor. Çünkü baştan beri ifade etmeye çalıştığımız gibi geçmiş şimdinin içinde akar ve olmadık bir an da kara bir bulut gibi üzerinize çöker. İşte, İlhan Durusel yazısında hareket ve donma olarak ifade ettiğim bu duruma rastlayabiliyoruz. Anlatısında, şimdinin en sıradan zamanına bile bir geçmiş izi bırakabiliyor yazar. Bunu bazen bir anı ile bazen güncel bir anlatıya geçmişten bir imge yerleştirerek, bazen de bir olay koyarak yapıyor.

“

İlhan Durusel yazısında hareket ve donma olarak ifade ettiğim bu duruma rastlayabiliyoruz. Anlatısında, şimdinin en sıradan zamanına bile bir geçmiş izi bırakabiliyor yazar. Bunu bazen bir anı ile bazen güncel bir anlatıya geçmişten bir imge yerleştirerek, bazen de bir olay koyarak yapıyor.

“

Durusel'in metinlerinde okurun beklentisinden çok, metnin yapmaya çalıştığı öne çıkar, duygu tek bir yerde toplanmaz, olaylar dağınıktır. Buna anlatıyı ortaya saçmak gibi bir şey de diyebiliriz. Yazar yakaladığınız ve izini sürmek istediğiniz duyguya veya olaya tekrar gelene kadar başka anlatılar, olaylar, karakterler dâhil eder işin içine ve siz tam saçılmış olanın başka tarafını toparlamaya başladığınızda, aradığınıza ulaşırsınız çünkü kapanmamış olan konu tekrar açılacaktır

TESADÜFLER, SIRASINI BEKLEYEN SON

Tesadüfi karşılaşmaların olayın seyrini değiştirdiği durumlara da rastlarız Durusel'in anlatısında. “Semaver Fokurduyor, Taşacak” (2012: 47-55) adlı bahsettiğimiz öyküden örnekleyebiliriz bunda. Sevdiğinin peşine düşmüş karakter, Metroda gazete kâğıdıyla kaplı bir kitaba rastlar: “Kapağını açtım –bir törendir kapak açmak. ‘Semaver-Sarnıç. Sait Faik Abasıyanık. Bilgi Yayınevi. 1971. Ankara’ İlk sayfaya, birinden birine anı, armağan birkaç söz iliştilmiş: ‘Havuzbaşı, Son Kuşlar... Hatırlıyor musun havuz başında en son beraber oturduğumuzu? Son kuşlara baktığımızı? Ve sana ‘Nuray ben gidiyorum’ deyişimi?’ Aradığına dair bir iz bulan karakter kitapla birlikte geçmişe gider, onu koklar, sevdiğine özlem duyar sonra kitabı bulduğu yere bırakır. Okur olarak bu olayın devamını görmek istersiniz. Kavuşma ânı önemlidir çünkü çoğu zaman filmleri sonuna kadar izleme sebebimiz, herhangi bir romanı sonuna kadar okuma sebebimizdir. Ancak Durusel bunu yapmaz, karakterini o an yaşamamış gibi başka bir ânın içine sokar, okuru da peşinden sürükler, siz o tesadüfi karşılaşma zamanının hissinde kalmışsınızdır ve onu takip etmeye çalışıyorsunuzdur oysa yazar sizi çoktan başka bir olaya dâhil etmiştir. Çünkü Durusel'in metinlerinde okurun beklentisinden çok, metnin yapmaya çalıştığı öne çıkar, duygu tek bir yerde toplanmaz, olaylar dağınıktır. Buna anlatıyı ortaya saçmak gibi bir şey de diyebiliriz. Yazar yakaladığınız ve izini sürmek istediğiniz duyguya veya olaya tekrar gelene kadar başka anlatılar, olaylar, karakterler dâhil eder işin içine ve siz tam saçılmış olanın başka tarafını toparlamaya başladığınızda, aradığınıza ulaşırsınız çünkü kapanmamış olan konu tekrar açılacaktır. Hikâyeler de aslında yaşam gibidir, tek anda kalmazsınız,

o anın öfkesini, kederini, sevincini sürekli duymazsınız, akış içerisinde kesilmeler olur, hissedilen kaybolmaz ama tekrar ortaya çıkmak için zamanını bekler. Bu öyküde olduğu gibi en başta etkisinde kaldığınız karşılaşma ânı (Sait Faik kitabı ile metro-da karşılaşma) sadece zamanının bekliyordur, ama önce anlatılacak, duygulandıracak başka hadiselerin sırasını savması gerekir.

NESNELERE HİKÂYE VERMEK

İnsan türü nesnelere adlandırır, bu onlara bir anlam yüklemektir. Anlam arada değişse de genellikle bir nesne ilk anlamının içinde mevcut olur. Ama nesneye bir hikâye verdiğimizde onun anlamını genişletir, duygunun alanına sokabilir, etkilemesini sağlayabiliriz. Ayrıca nesnelere bellek için önemlidir, anıyı çağıran, onu şu an da mümkün kılan bir işlev ve sahiptir. İlhan Durusel'in son öykü kitabı Defterdar 'Evlat Katli İçin El Kitabı' (2018) adlı metninde nesnelere hikâye verme ve onları anlamın alanına çekme çabasına tanık olduğumuz öyküler var. Bunlardan biri "Serum Şişesinin Acı Tarihi" (22-23) Bir insanın hayatında serum şişesi ne kadar önemli olabilir sorusunu sorduran bir öykü bu. Yazar soruyu sordururken, onu bedeninin bir parçası olarak gören anlatıcının şu cümleleri durumu açıklığa kavuşturuyor: "Ben atamam tüpümü. Tüpüm benim parçam. Dışarıya uzanmış ciğerim." Bir nesne insanın ciğeri olarak anlatıya taşındığında görüyoruz ki anlamın ve duygunun alanında işlevsel bir anlam kazanıyor. Metinde de sorulduğu gibi; "Bir serum şişesinin hayatındaki en önemli şey ne olabilir?" soruya bir soru da biz ekleyelim bir serum şişesinin hayatı var mıdır? Eğer ona bir hikâye verirsiniz olur, bir insanın ciğeri yerine geçer, insanın hikâyesinde nesnel anlamının dışında yer kaplar.

“

...Eşyalar ve nesnelere onlara giydirdiğimiz anlama göre yer alıyorlar insanın yaşamında. Onlara bakarken, yalnızlığı, geçmişi, öylesine olanın aslında başka bir anlama gelebileceğini görüyoruz. Bir anlatıda yer verildiğinde ise bu onlara bir hikâye vermek anlamına geliyor, Giacometti'nin "nesnelere yalnızlığı" olarak tanımladığı durumu heykellerine yansıttığı gibi, Durusel de nesnelere ve eşyayı hikâye ederek insanla ilişkilendiriyor ve biçimlendiriyor.

Nesnelere anlam kazandırma fikri aklıma bir de Giacometti'yi getiriyor onun "nesnelere yalnızlığı" olarak tanımladığını: "Bir gün, odamda, iskemlenin üzerinde duran havluya bakıyordum; o an her nesnenin sadece yalnızlıkla kalmayıp bir de ağırlığı olduğu -ya da daha doğrusu- bir başka nesnenin üstüne abanmasını engelleyen bir ağırlıksızlığı olduğu izlenimini edindim. Havlu yalnızdı, o kadar yalnızdı ki, sanki iskemleyi çeksem bile yerinden kıpırdamayacaktı. Havlunun, kendine özgü bir yeri, bir ağırlığı, hatta bir suskunluğu vardı" (Genet, 2012: 37-38). Nesnelere bakışımız onların mânâsını, bir yere yerleştirilmesini, öykülenmesini etkiliyor. Giacometti'nin bronzu olabildiğince inceltip, insanın yaralarına ve yalnızlığına dikkat çekme çabası gibi, bir öyküde nesnelere hikâye vermek; onun insanla ilişkisine, ona dair bir duyguya, yaşanmışlığa gönderme yapabiliyor. Durusel'in "Hediye Koltuk" (a.g.e. 121-123) adlı öyküsüne bu açıdan bakabiliriz. Öyküde birine zorla hediye edilen "üçlü-koltuk"un, hediye edenle ilişkisi kurularak bir hikâye anlatılıyor. Artık eskimiş, işi bitmiş bir nesnenin evden gönderilme ânına, ondan çabucak kurtulma hissine tanık oluyoruz. Koltuk zar zor oraya buraya çarparak taşınırken, hediye eden karakterin (Seniha) bakışı ona yöneliyor ve bu bakışın yönü geçmişe dönük: "Koltuk bir tabut gibi taşınırken kamyoncunun sırtında, biliyoruz ki Seniha o dört günlük (aralıksız 96 saat) bayram tatili aşkını hatırlıyor. Şimdi kamyonetin arkasındaki bu buz mavisi, kotetek rengi görünce biliyor, hatırlıyor neler yaşadığımızı o koltuktan kalkmadan (27 bira, 6 şarap, 3 paket sigara, bir paket etimek, iki paket taze kaşar) dört gün boyunca." Burada da görüldüğü gibi eşyalar ve nesnelere onlara giydirdiğimiz anlama göre yer alıyorlar insanın yaşamında. Onlara bakarken, yalnızlığı, geçmişi, öylesine olanın aslında başka bir anlama gelebileceğini görüyoruz. Bir anlatıda

yer verildiğinde ise bu onlara bir hikâye vermek anlamına geliyor, Giacometti'nin “nesnelerin yalnızlığı” olarak tanımladığı durumu heykellerine yansıttığı gibi, Durusel de nesnelere ve eşyayı hikâye ederek insanla ilişkilendiriyor ve biçimlendiriyor. Böylece ele alınanın anlamı çoğalıyor, yalnızlıktan kurtuluyor.

İlhan Durusel'in öykülerini tek tek ele aldığımızda başka başka konulardan bahsetmeye imkân verecektir. Bunun için kitaplarını okumak, herkese düşen anlamdan payı almak gerekiyor. Okurluk bir meziyetse bu biraz da kendine düşen anlamı bulmakla ilgili değil midir zaten?

Kaynaklar:

Durusel, İ., (2012), “Gül Öksüren Melek”, İstanbul: YKY.

Durusel, İ., (2013), “Alinyazım Klavuzu”, İstanbul: YKY.

Durusel, İ., (2018), “Defterdar, 'Evlat Katli İçin El Kitabı'”, İstanbul: YKY.

Genet, J., (2012), “Giacometti'nin Atölyesi”, (Çev. Hür Yumer), İstanbul: Metis.

Ricoeur, P., (2012), “Hafıza, Tarih, Unutuş”, (Çev. M. Emin Özcan), İstanbul: Metis.

İlhan Durusel: Dil flört eden, seven, öksüz bırakan bir şey

Yazar-şair İlhan Durusel'le kaleme aldığı kitapları, kütüphaneciliği ve edebiyat serüvenini konuştuk. Durusel, "Bir kütüphanenin başına nelerin geldiğini gördüğümüz zaman, ülkenin de başına neler geleceğini tahmin edebilirsiniz" dedi.

Onur Çalı

İlhan Durusel öykücülüğümüzde, edebiyatımızda cins bir isim. Başkalarına benzemeyen, başkalarının çok benzemediği bir yazar. Dilin belini (incitmeden, kırmadan) getiren, sözcüklere parende attıran, insanın zihnini dille kamaştıran yazarlar soyundan.

İlhan Durusel ile ilk kitabının öncesinden başlayıp kütüphaneciliğine, üzerinde çalıştığı kitaplarına kadar birçok şey hakkında konuştuk.

Okurların, kitaplarının biyografilerinden kısaca tanıyorlar seni ama biraz daha açalım istiyorum. İlk kitabın Blöf Kitap, Tansu M. Gülaydın ile ortak kitabınız. Koç Üniversitesi Yayınlarınca geçtiğimiz yıl ikinci baskısı yapıldı ve bildiğim kadarıyla telifini Ali İsmail Korkmaz Vakfı'na bıraktınız. Biz şimdi 1994'e dönelim mi? Blöf Kitap'ın ilk baskısının yapıldığı yıla. 1994'e kadar İlhan Durusel neler yaptı? Edebiyatla ilişkisi neydi o tarihe kadar? Neler okurdu, şiir mi yazardı?

Sanırım İlhan Durusel adıyla ilk şeyler yayınladığında sene 1988'di. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdikten sonra, Gümüşhane'nin Kelkit ilçesinin Salyazı kasabasında öğretmenlik yapmaya gittim. Bir ortaokuldu. Yani hayatımda ilk kez Ankara'dan doğuya geçmiş oldum. Daha doğrusu Anadolu'ya açılma politikası ya da Doğu Seferi diyelim ona, I. Anadolu Seferi. Bu çok önemliydi benim hayatımda. Doktorlara mecburi hizmetin herkesin kalbini kırdığı bir dönemdi o. Onlara herkes üzülmüdü, bizeyse bir bal-taya sap oluyoruz diye şükretmemiz tavsiye edilirdi.

Ankara'ya gitmiştim daha önce öğretmenlik başvuruları için... Kağıtlar, evraklar falan almam gerekiyordu. Şimdi sana söyleyene kadar farkına varmamıştım. Ben iş gezisine hiç çıkmadım sanıyordum. Meğer çıkmışım. Ankara'ya gitmişim. Ben Ankara'ya hep iş için gitmişim. Anam babam gece

“

Bunlar benim daha önce bildiğim şeyler değildi. Bilinçaltım hemen reddetti tabii her şeyi. Oysa, yıllar sonra anladım ki, açık yürekli olmak, kabul etmek, kucaklamak gerekiyormuş. Kış denen mevsimin ne olduğunu öğrendim. Yoksulluğun sınırlarının ne olduğunu. Bunlar, benim çevremdeki herkesin kolay yapabileceği şeyler değildi.

çıkarken “Nereye?” diye sorduklarında “İşim var” derdim. Meğer Ankara’ya gidesiymişim.

‘KİŞ DENEN MEVSİMİN NE OLDUĞUNU ÖĞRENDİM’

Öğretmenlik için İzmir’den ayrılmak önemli bir şeydi benim için. Çünkü o güne kadar okuduğum şeyler, düşündüğüm şeyler vardı. Televizyondan, gazetelerden, dergilerden öğrenilenler. İlk defa gözümüz açıldı diyelim. Yani 24 saatlik bir İzmir-Erzincan otobüs yolculuğundan sonra (Erzincan Seyahat) Erzincan’a vardım ben. 7 Mart 1987. 24 saat bir otobüste olmanın ne olduğunu anladım, geceleri otobüs camlarının buz tuttuğunu gördük orada. Bunlar benim daha önce bildiğim şeyler değildi. Bilinçaltım hemen reddetti tabii her şeyi. Oysa, yıllar sonra anladım ki, açık yürekli olmak, kabul etmek, kucaklamak gerekiyormuş. Kış denen mevsimin ne olduğunu öğrendim. Yoksulluğun sınırlarının ne olduğunu. Bunlar, benim çevremdeki herkesin kolay yapabileceği şeyler değildi.

Orada hem ‘gönül ki yetişmekte’deki gibi kendimi tanıma şansım oldu, hem de bu öyle bir koyu yalnızlıktı ki o her Allahın günü bir kitap okunabilecek, geniş zaman kipinde bir dünya. Elimize ne geçtiyse, tabir-i caizse, Cevdet Bey ve Oğulları, Göl İnsanları, Tarık Buğra, Yaşar Kemal, Milli Eğitim Klasikleri, bilmediğimiz büyük isimler öğrendik, yapıtlar tanıdık, ‘sihirli kaftan’ falan. Bir yetişme, bir pişme, kıvama gelme, erginleşme, hatta erme... Fakat gün geçtikçe en büyük derdimin İzmir’e geri dönmek olduğunu da seziyordum. Bu üzdü beni tabii. Mağlubiyet değildi ama sanki muharebe meydanından barış falan yapmadan çekilmek gibiydi. İzmir büyüdü gözümde. Başka bir yerde yapamayacağıma inandırdı bu deneyim beni. Oysa, değilmiş

tabii. İnsan her yerde yaşıyor, hayatının çoğunu cezaevlerinde geçirenler var, kendimizi abartmayalım. İzmir'den büyük bir çağrı vardı diyelim. Elçi tayin ettik kendimizi, yola çıktık ve gittik. Yani böyle bir dünya, öğretmenliğin verdiği tuhaf bir güven ama bunun yanında ilk defa öylesi yoksulluklar, savaşlar, hayat mücadeleleri, çırpınışlar gördüğümüz için de çok şanslı hissettim kendimi.

Sonra bir Amerikan Lisesi macerası başladı. Gümüşhane, Amerikan Lisesi ve askerlik. Bu üç şey beni, kimliğimi belirledi ve etkiledi. Bu üç kurum birbirinden çok farklı olmasına karşın beni haddeden geçirdi. Baklavayla bira, lahmacunla viski içmek gibi dalga geçilecek bir eşleştirme oldu belki ama n'apalım; içerim ben, hiç de umrumda değil. Üç-beş kelime İngilizce bilip çalışmaya başladığımız bir okuldu Özel İzmir Amerikan Lisesi. Orada oturup kalkmayı, çatal bıçak kullanmayı, yemek adabını falan öğrendik. Bunları bugün küçük burjuvalık gibi değil benim geleceğime yaptığım bir yatırım gibi görüyorum. Kibarlık budalası falan da değilim. Ama öğrendiğim her şeyin günün birinde bir şekilde işime yaradığını da gördüm. Yani hayatımda ilk defa önce salatanın getirildiği bir yemeğe gittim ben. Bizim bildiğimiz esnaf lokantası, meyhane ve büfe dışında bir şey yokmuş aslında. Lüks lokantalara, fine dining denen yerlere de hep görmemişlerin peşine takılıp gitmişiz, hesabı da onlar

“

İzmir’de bir yavaş çekim hayat vardı o zaman, şiir bizi gelir bulurdu orada. Daha çok birlikte yazılan şiirlerdi bunlar, çoğu masalarda kaldı. İyi de oldu tabii. Hayat bana hep sen burada geçicisin muamelesi yaptı ya da geçici işçi muamelesi yaptı.

ödediği için “oğlum sen bize şunu, şunu getir” falan demişler. Hesabı onlar ödediği için onların kuralları geçerli olmuş.

Ufak tefek çalışmalar vardı buraya kadar. Çok önemsiz şeyler yazmıştım. Birkaç isim var çok önemli onlar o dönemin İzmir’i açısından da. Reklamcı-şair Tayyar Tırpan, dergici Orhan Doğan. Koskoca bir taverna gibi İzmir’in öbür ucunda Sina Akyol, Mehmet H. Doğan, Tansu Mansur, Arslan Sayman, Bekir Tarık, Osman Akınhay’ın ve Nokta Durağı’ndan dünyayı gören Murat Uyrkulak’ın sohbetleri ve Lale Devri geceleri var. Bir de ikide bir uzak deniz seyahatlerinden dönen Cumhuriyet Orancı var. Butterfly’in İntihar Seferi, benzeri olmayan bir kitap... Onlardan öğrendiğimiz, hemen eve koşup not aldığımız kitaplar oldu. Bu büyük kavganın, kargaşanın, mücadelenin ortasında yavaş durduğumuz, vaktin yavaş geçtiği, günbatımının, her allahın günü, adım adım izlendiği. Başkaları için okul; doktora, master falan anlamına gelebilir. Bizim yaşadığımız geçme-kalma olmayan bir dünya oldu bu.

‘GÜNDELİK HAYATI PART TIME YAŞADIM, EDEBİ HAYATI FULL TIME’

İzmir’de bir yavaş çekim hayat vardı o zaman, şiir bizi gelir bulurdu orada. Daha çok birlikte yazılan şiirlerdi bunlar, çoğu masalarda kaldı. İyi de oldu tabii. Hayat bana hep sen burada geçicisin muamelesi yaptı ya da geçici işçi muamelesi yaptı. Tarış, incir işletmeleri. 1984. Muvakkat. Mevsimlik. Part-time. Orada mevsimlik işçileri, kadınlı-erkekli tanıma fırsatım oldu. Ben hayatı, gündelik hayatı, part-time yaşadım herhalde, şiir öbür yarısını ta-

mamladı ve edebi hayatı full-time yaşadım. Mezar taşı yazıtı gibi ama öyle işte.

1994'te Francesca'yla birlikte onun memleketi olan Pennsylvania'ya geldik. Cem Akaş, Columbia Üniversitesi'ne geldi bir süreliğine. Onunla tanıştık. 6:45 Yayınları, Kaan Çaydamlı özellikle vesile oldu. Blöf Kitap'ı duymuştuk, biz de Noktanın Kesişimleri Antolojisi'nden haberdardık. Cem Akaş ufku geniş, sezgisi güçlü birisi. Dünya edebiyatını iyi takip ediyor. Denemekten korkmuyor, denemeye kalktığı şeylerin çoğu kalıcı oluyor. Yeni Yazı da, Tuhaf Etki de bu türden girişimler. İki girişimde de bana takımda yer verdiği için kendimi şanslı sayıyorum.

'BİZİM MEMLEKETTE KÜTÜPHANE GÖRÜLEMEZ ŞEYLER YURDUDUR'

1994 önemli bir tarih. Hem edebiyat yaşamın hem de fani yaşamın açısından. Aradan geçen yirmi beş yılda farklı türlerde (ama öykü ağırlıklı olmak üzere) dokuz kitabın yayımlandı. Biyografindeki bir cümleden devam edelim: "Lehigh Üniversitesi Kütüphanesi'nde arşiv ve nadir kitaplar bölümünde çalışıyor." Kütüphanecilik eğitimi almadın galiba değil mi? Nasıl kütüphaneci oldun?

Ben 1994'te doğdum ve hemen espri yaptım (Gülüyor). Kütüphanecilik eğitimi aldım. Yoksa nasıl kütüphaneci olayım? Tabii, ne demek istediğini de anlıyorum: Kütüphaneci olunmaz, kütüphaneci doğulur! Amerika'da kütüphaneci olmak için ya da "kütüphanecilik-bilgi bilimi ve teknolojisi" diploması alabilmek için yüksek lisans, master derecesi gerekiyor. University of Pittsburgh'da master yaptım, yani kütüphaneci oldum.

“

Kütüphane bildiğimiz gibi sadece kitaplar dünyası değil. Kütüphane bizim uygarlık tarihimizle en yakın ilişki kurabilmemizi sağlayan mekanizma. Elimize aldığımız nesne olarak kitapla bizi dokunsal olarak insanlık tarihine en kısa yoldan bağlayan bir yurt, bir yuva, bir oba kütüphane.

Kütüphanesi camlı bir dolap, camlı bir dolabın kütüphane olduğu okullardan, üzerinde “kütüphane” yazan kilitli bir odanın kütüphane olduğu liseden üniversiteye geçtik. Üniversitede gelip gittiğimiz Ege Tıp Fakültesi kütüphanesiydi. O kütüphanede el yazmaları falan olduğunu duyduk ama göremedik. Göstermediler. Görülemez şeyler yurdudur kütüphane bizim memlekette. Kilitli kapılar, kilitli cam dolaplar, çelik kasalar falan... Amerika’da bir halk kütüphanesi kavramı var, halk eğitimiyle (yani temel eğitimle) birlikte düşünülen demokratik ve hümanist eğitimin bir parçası. Daima haklının ve ezilenin yanında olan kütüphaneciler. American Library Association (Amerikan Kütüphaneciler Birliği) etkinliklerine bakın, bizim dernekler, demokratik kurum ve kuruluşlar falan anaokulu müsameresi kalır yanında. Kütüphaneciler bildirisi, yemini var ki Hipokrat yemininden daha etkili ve ciddi. Biz hâlâ bir akademik kitabı popüler yayınevlerinin basmasını ve çok ucuz olmasını bekliyoruz. Oysa başka ülkelerde bu işler böyle değil. Burada akademik bir kitap 60-70-80 dolar ama profesörler de dahil o kitabı satın alan okur çok çok az, o kitapların alıcısı akademik kütüphaneler. Yüzlerce kütüphane satın alıyor o kitapları...

Bunun şiire, edebiyata katkısı ne? Birincisi, popüler yayınevlerinin akademik yayınlara bütçe ayırmak yerine, yeni, genç, umut veren kalemlere editörlük ve yayıncılık hizmeti sunması, onların eserlerini basıp yayması. Kurumlar, özellikle yükseköğretim kurumları, kütüphanelerine gösterdikleri özen ve itinaya karşılık olarak saygınlıyor. Amerika’da “research institute” olmayan okullar pek ciddiye alınmaz, olabilmemenin ölçüsü de kütüphanenin hacmi, kapasitesi ve benzeri olmayan koleksiyonları.

Kütüphane bildiğimiz gibi sadece kitaplar dünyası değil. Kütüphane bizim uygarlık tarihimizle en yakın ilişki kurabilmemizi sağlayan mekanizma. Elimize

aldığımız nesne olarak kitapla bizi dokunsal olarak insanlık tarihine en kısa yoldan bağlayan bir yurt, bir yuva, bir oba kütüphane. İlim irfan yuvası derlerdi bizim gittiğimiz liseye, İzmir Atatürk Lisesi, öylesi bir tanımlama artık sadece kütüphanelere ait, okullara değil. Maarif Vekaleti o hakkını kaybetti, oralar artık diploma fabrikaları.

‘TARİHTEKİ DAHIYLA ARANIZDAKİ SINIRIN KALKTIĞI YER KÜTÜPHANEDİR’

Kütüphanenin aslında en önemli özelliği halk hizmeti, “public service” olması, kitap ve kitabın yerini tutacak koleksiyonlarla bizi ilişkiye sokmanın ötesinde insanlarla iletişime sokması. Bir öğretmen sınıfa girdiğinde genel ahval ve şerait ne olursa olsun sorumluluğu müfredattaki dersi anlatmaktır. Oysa bir kütüphaneci/arşivci kendisine gelen okurun derdinin ne olduğunu anlayıp ona göre bir araştırma stratejisi belirlemek için sorular sorar, “reference interview” denir buna, referans mülakatı. Bir kadın yazarın mavi kapaklı bir kitabı vardı, der okur, siz iki üç soru daha sorar o kitabın ne olduğunu bulursunuz. Ya da 1920’lerdeki iş kazaları hakkında bilgiler ister bir başkası, özellikle demiryoluyla ilgili olanları, aslında aile folklorunda bir tren kazasında öldüğü iddia edilen dedeyle ilgili bilgi bulmaktır asıl amaç, aile tarihi, vs. Bütün bu insanlar hikâyelerle dolu gelir size. Memnuniyetten kendinizden geçersiniz. Siyasetçiler, kütüphanecilerin böylesine saadet dolu bir mesleğe sahip mesut insanlar olduğunu bilse, kütüphanecilik seçimle olur, hemen hile karıştırılır tabii. Hep tekrar ettiğimiz gibi, bilgi özgür olmak istiyor, hem de ücretsiz! (information wants to be free) Bilgiyi sınıflamak, kolay ulaşılır hale getirmek amaç kütüphanecilikte ama temel ilke “Şu kitap/ makale/dergi sizde var mı? Varsa nasıl ulaşabilirim?

Yani ne demek istiyoruz kısaca? Kütüphane çok güzel bir kelimedir, Arapça kitapla Farsça hanenin bir araya geldiği. Arapçada Farsçada da kullanılmaz bu kelime. Dilimizin zarafetini en iyi temsil eden kelimelerdendir.

Yoksa bulmama yardımcı olur musunuz?”. Bunun dışındaki şeyler ikincildir, talidir. Yani yaptığımız iş özünde bir bakkalın, kasabın yaptığından farklı değil, arz-talep meselesi ama biz de sonuçta karpuz satmıyoruz. Karpuzun iyisi kötüsü nasıl ayırt edilir, müşteri daha iyi biliyor çünkü (!). Bize gelen biri Darwin’in Türlerin Kökeni’ni görmek istiyorum dediğinde, o kişinin o kitaptan bir iki şey mi okumak istediğini, yoksa Darwin’in kendi elleriyle düzeltmelerini yapıp yayınevine geri gönderdiği “proof copy”yi mi görmek istediğini anlamak için sorular soruyoruz. Arşiv ve nadir kitapların amacı tarihin tanıklığını yapan evrakları koruyup gelecek kuşaklara aktarmak ve yaşayan insanlara da hayatta bir kere cinsinden bir deneyim yaşatmak. Darwin’in kitabını da sadece okumak istiyorsanız zaten internette kolayca bulup okuyabilirsiniz ama onun kitabındaki “hybridity” bölümünün kendi elyazısıyla ilk sayfasını görmek ve kendinizden geçmek istiyorsanız o da var kütüphanemizde... O sayfayı görmek ne sağlar bir insana? Bir dahinin bugün bilimsel ilke diye okuduğumuz kuramını hangi kelimelerle ilk kez dile getirdiğini görmek sıradan bir insanın uygarlık tarihimizdeki en önemli belgelerden birine yaklaşmasının deneyimini sağlar, şahdamarı kadar yaklaşmasının hem de. Servet sahibi olmadan hayatımıza unutulmaz bir an katma şansı tanır kütüphaneler. Tarihteki dahiyle aranızdaki sınırın kalktığı yer kütüphane ve arşivdir.

Yani ne demek istiyoruz kısaca? Kütüphane çok güzel bir kelimedir, Arapça kitapla Farsça hanenin bir araya geldiği. Arapçada Farsçada da kullanılmaz bu kelime. Dilimizin zarafetini en iyi temsil eden kelimelerdendir. Kütüphaneleriyle gurur duyan, onları daha verimli, daha kullanışlı hale getirmeye çalışan bir yurdumuz olsaydı keşke, ama Milli Kütüphane’sini bile yaşatamayan bir alt uygarlık oluyoruz yavaş yavaş. Bir kütüphanenin ba-

şına nelerin geldiğini gördüğünüz zaman, ülkenin de başına neler geleceğini tahmin edebilirsiniz.

Bir muhasebeci, bir kasap, bir tüccar, bir köşe yazarı, subay, polis, avukat, yargıç, şair maaş aldığı mesleği hakkında bir kütüphaneci gibi tutkulu sözler etmez herhalde. Nedenini biraz düşünmek gerekli bunun. Akıllı, dürüst ve çalışkan çocukları kütüphaneci ve arşivci olmak için yönlendirmek gerekiyor. Talim ve terbiye kurullarına duyurulur. Bir gün “Kütüphaneciler Kralı” diye bir filme de katkı olsun istiyorum.

Yirmi beş yıldır günlük hayatını İngilizceyle sürdürüyorsunuz. Ana dilinden ve memleketteki edebiyat dünyasından uzakta olmak nasıl etkiliyor seni?

Yıllar önce Fazıl Hüsnü Dağlarca ile Cumhuriyet Kitap Eki için (Bekir Tarık’la birlikte) bir söyleşi yapmıştık. Dağlarca o söyleşide “Ben özellikle yabancı dil öğrenmedim, yabancı bir dilin Türkçemi bozmasını istemedim. Türkçem katıksız kalsın diye, hiçbir şeyin karışmasını istemedim” demişti. Bu saptamayı, ya da itirafı, yıllarca düşündüm ben. Bu acaba bir kolayca kaçış mıydı? Yoksa bir savunma mekanizması mı? Doğru bir cevap mıydı bu edebiyatımıza böylesi bir damga vurmuş birinden gelse de... Konuştuğum insanların kimilerine göre yanlıştı, en azından artık geçerliği kalmamış itiraf. Bazılarına göre de tehlikeli bir ideolojik nasihattı. Bunun tartışmasını uzmanlar yapsın.

Dil genel olarak bütün yabancı diller düşünüldüğünde, Babil Kulesi söz konusu olduğunda, biliyoruz ki, yabancı dil diye bir şey yoktur. Hepsi insan tarafından, insanlar tarafından yaratılmış uygarlık kültürünün parçalarıdır. Ben de şöyle düşündüm, Fazıl Hüsnü nasıl kendi dilini korumak için başka

“

Dil genel olarak bütün yabancı diller düşünüldüğünde, Babil Kulesi söz konusu olduğunda, biliyoruz ki, yabancı dil diye bir şey yoktur. Hepsi insan tarafından, insanlar tarafından yaratılmış uygarlık kültürünün parçalarıdır.

dil öğrenmemişse, ben de kendime “İlhan Durusel kendi dilini, kendi Türkçesini bozmamak için yurtdışına kaçtı. Türkçesi bozuk insanlardan uzak olmak ve onun bildiği, çocukluğundaki Türkçeyi olduğu gibi saklamasını, korumasını, muhafaza etmesini sağladı” diyorum. O hâlâ ahize, plaj, kahvehane, şarapçı, balık lokantası, bakkaliye, arzuhal, eski ruba, falan filan feşmekan der gün içinde kendi kendine konuşurken. Bir kere bile ikinci köprü, üçüncü köprü, Marmaray’dan falan geçmemiştir, Urla-Bademler Susuz Yaz’da bıraktığı gibidir... Necati Cumalı ve Tanju Okan. O kadar.

Benim dedem yüz yıl önce Arnavutça, Türkçe, Yunanca, Boşnakça, Giritlice, biraz da Arapça bilirmiş. Oğlumuz İngilizce, Türkçe, Arapça, Farsça, İspanyolca, (bir dil değil ama) Azerice, biraz da Çince biliyor... Bu iki kişi arasında İlhan tek dilliliği ile övünemez. Kürtçe, Ermenice, Yunanca, Arapça, Farsça, Bulgarca... Şakır şakır konuşabilen insanlar olmalı günümüz Türkiye’sinde de. Bu içe kapanıklık tek dili de bozuyor, çürütüyor. Yabancı lisan ufuk açar, kendi dilinizin tadını yudum yudum almanızı sağlar.

Dağlarca’nınkine benzer bir şeyi Maya Angelou da iddia ediyor, İngilizce hâlâ dünyanın en güzel dili, onunla her şeyi anlatmak mümkün, falan gibi. Başka bir dil bilmeyenlerin sığındıkları kale bu deyiş. Cahilce ve ırkçı bir söylemle alıntı yapıyorlar. Oysa Maya Angelou, o sözlerin öncesinde 7-8 dilde kırık-dökük de olsa derdini anlatabildiğini söylüyor.

Bir adım ileri götüreyim: Çeviri yapmak da insanın anadilinin tadına daha iyi varmasını sağlayabilir bence. Sen İngilizce Edebiyatı’nı takip ediyorsundur. Amerikan Edebiyatı’nı? Öykü özelinde konuşursak neler söylersin? Bir de şunu sorayım: Çeviri yapıyor musun? Senin öykülerin

hiç çevrildi mi İngilizceye ya da başka bir dile? Çeviri açısından baktığımızda senin metinlerini çevirmek çok kolay değil bana kalırsa. Çünkü çağrışımlara çok açık, Türkçe'nin belini getiren metinler yazıyorsun.

Dilin belini getirmek sözü çok güzel bir söz. İlhan Berk bu sözü Cemal Süreya için söylemişti sanıyordum. Yani sen beni öyle değerlendiriyorsun bu çok hoş bir şey benim için, çok hoşuma gider böyle bir değerlendirme. Ben dilden aldığım zevki ve hazzı geri vermeye çalışıyorum. Herhalde akla cinselliği, erotizmi getirmesi de bu nedenle.

Dil oynaşan, flört eden, bizi seven, bizden nefret eden, bizi yarı yolda öksüz bırakan bir canlı. Ama ondan başka şansımız da yok, başkalarıyla başka şekilde anlaşma şansımız yok ne yazık ki dili kullanmak zorundayız. "Arrival" filmi birkaç kere izleyin, o filmde evrendeki canlılar ya da bizim canlı yaratık dediğimiz türler hepsi bir dille anlaşmak, iletişim kurmak durumunda. Bu bizim konuşma dili dediğimiz sözler olabilir, sözlerin sesleri işaret karşılığı olan alfabe olabilir, jestler, davranışlar, birtakım baş el-kol hareketleri, baş işaretleri mimikler olabilir... Bu film bana başka şeyleri düşündürdü. Acaba gerçekten öbür dünyalardaki yaratıklar da bizim bilemediğimiz ve hiçbir zaman bilemeyeceğimiz bir şekilde mi anlaşılıyor? Yani şeklini şemalini bilmesek de bu yaratıkların, onlarla iletişim şansımız var mı? Anlaşabilme şansımız var mı, anlaşma yapmaya şansımız var mı?

Ve tabii ki Onat Kutlar'ın Bahar İsyancıdır adlı kitabındaki Çevirmen adlı hikâye. Onu unutmak mümkün değil, sadece tercüme açısından da değil. Büyüklerin, yetişkinlerin kuşları tüfeklerle vurmaları var orada, yani evin bahçesinde tüfekte birisi durmadan kuşları vuruyor. Nasıl anlatabilirsiniz ki böyle bir şeyi? Nasıl

“

Çeviriler yaptım ufak tefek şeyler, sadece canımın istediği şeyleri çevirdim. Sadece bana bir anlam ifade eden şeyler. Ruh olarak anladığımı, kavradığımı. Ve beni başka bir dünyaya götürdüğünü düşündüğüm şeyleri çevirdim.

unutabilirsiniz böyle bir şeyi?

Örneğin ben kendimi çevirdim. Kendi yazdığım şiirlerin bazılarını çevirdim özellikle. Onlardaki ruhu belki de en iyi ben kendim anladığım için kendimi çevirmeye kalktım, buna cesaret ettim. En iyi ben anladığım için demeyeyim de onları ben yazdığım için doğrusu daha kolay çevirdim. Bir başkası çevirse yine de çok yakın bir şeyler çevirirdi diye düşünüyorum. Benim siyah dediğim bir şeye başka birinin beyaz diyeceğini falan sanmıyorum, yani yaklaşık olarak benzeri metinleri üretiriz diye düşünüyorum.

Yani çeviri dediğimiz şey, tercüme dediğimiz şey kültürden kültüre oluyor aslında. Söylenmiş bir şeyi başka bir dilde aynı şekilde aynı duyguyla dile getirmeyi, iyi yapabileceğimizi, kolay kolay yapabileceğimizi ya da herkesin yapabileceğini sanmıyorum. Yani iki üç aylık lisan kurslarıyla olacak bir şey değil bu. Dilinizi iyi anlamadığınız koşulda çeviri falan da yapamıyorsunuz, en gerçek olan şey bu. Çeviri atölyesi falan bunlar hikâye yani bunun kendi dilini iyi bilmekten başka bir yolu olduğunu sanmıyorum.

Çeviriler yaptım ufak tefek şeyler, sadece canımın istediği şeyleri çevirdim. Sadece bana bir anlam ifade eden şeyler. Ruh olarak anladığımı, kavradığımı. Ve beni başka bir dünyaya götürdüğünü düşündüğüm şeyleri çevirdim. Çeviride Ilgaz Anadolu diye bir isim kullanıyorum. Bunu şimdi buradan söyleyeyim de yarın öbür gün başımıza bir iş gelirse, bu adam kim falan diye kimse telaşa falan düşmesin “Ilgaz Anadolu yalnız değildir” falan diye kampanyalara falan gerek yok yani. Onun çevirilerini nerede bulursunuz, tabii apayrı bir konu o.

Türkçeden İngilizceye çeviriyi sokak diliyle gün-

delik işler için yapıyorum genellikle yani günlük yaşama ilişkin şeyler, bayağı metinler, edebi metinler değil. Edebi çevirileriye bende çok ciddi istek uyandığında ya da Türkçeye çevrilmesini çok istediğim şeyler olduğunda gündemime alıyorum. Steven Millhauser, “Bıçak Atıcı” örneğin ya da Donald Barthelme, “Tolstoy Müzesi’nde”...

Hayatımın büyük bir çoğunluğunu burada geçirmiş olsam da kendimi İngilizce konusunda, Amerikan İngilizcesi konusunda diyelim, o kadar yetkin hissetmiyorum. İngilizce çok güzel bir dil ama benim içinde doğup büyüdüğüm dil değil, günlük hayatı idame etmeme yarıyor. Ama edebi metin kurmaya kalktığımda içimdeki ses bambaşka bir okuyucuya sesleniyor... Kendi yazdığım bir şeyi İngilizce de söyleyebilmem mümkün ancak ben oturup bir şeyi İngilizce yazmaya kalktığımda bu şiir de olsa İlhan Durusel’in yazdığı bir şey oluyor, belki biraz İlhan Çıtak’ın yazdığı bir şey oluyor ama daha çok Ilgaz Anadolu’ya ait bir metin.

Yani bir cümleyle öyküye başlayıp örneğin “anneanne bizimle konuşmazdı” gibi bir şey var, Defterdar kitabımızın ilk hikâyesi. Onu ben İngilizce yazmış olsaydım, İngilizce bir cümleyle başladıktan hemen sonra benim aklımdaki insanlar, yüzler bambaşka olurdu ve mekânlar bambaşka olurdu. Yani Amerikan okurları için yazmış olurdum. Hemen başka bir aile tablosu çizilirdi hayalimde, başka insanlar gelirdi hatırıma benim. Öyle bir İngilizce cümleyle başladığında başka yemek odaları, başka türlü misafir odaları, başka sinemalar, garajlar, arka sokaklar gelirdi aklıma... Tabii mutlaka biri sokakta vurulurdu.

Senin zamanında da var mıydı bilmiyorum, ben ilkokuldayken küme çalışması diye bir şey vardı. Türk

“

Yani bir cümleyle öyküye başlayıp örneğin “anneanne bizimle konuşmazdı” gibi bir şey var, Defterdar kitabımızın ilk hikâyesi. Onu ben İngilizce yazmış olsaydım, İngilizce bir cümleyle başladıktan hemen sonra benim aklımdaki insanlar, yüzler bambaşka olurdu ve mekânlar bambaşka olurdu.

edebiyatı bir sınıf olsaydı, ben de öğretmen olsaydım, seni Hulki Aktunç ve Sevim Burak'ın arasına oturturdum, aynı kümede olurdunuz. Sen kendini Türk edebiyatı (ya da Türkçe edebiyat) içinde nasıl konumlandırıyorsun?

Tabii ki ben ilkokuldayken de küme çalışması vardı ve galiba en büyük dileğimiz kızların olmadığı kümelere seçilmektir. Sonra ortaokula geldiğimizde kızların daha çalışkan, dürüst ve daha akıllı ve daha yetenekli olduklarının farkına vardık. Evde, sokakta bir toplulukla yaşamayı öğrenmeye çalışanlar, bi-evin-bi-oğlu olanlar için küme çalışması çok önemli. Hemen müfredata yeniden sokulsun. Ben galiba genelde küme yazıcısı olurdum, sözcü, başkan ve üyeler vardı. Sınıf başkanı olmadım hiç yani sınıf başkanlığına layık görülmezdi bizim gibiler. Zaten görülecek olsaydık daha büyük talihsizlik olurdu. Tutunamayanlar'daki Selim Işık gibi erken okul yıllarımızın çoğunda sünepe ve pısıriktık, yani Holden Caulfield değildik asla. Bir ton zorba ve çaçaron arasında sivrilmeden varolma mücadelesi. Özlenecek şey az yani açıkçası o devirden. Temizlik kolu ve Kızılay kolu da uzaktı bizden, inanmayacaksınız belki ama kütüphanecilik kolu bize verilmişti bir seneliğine... Bu küme çalışması bana Dinar Bandosu'nu hatırlattı biraz. Dinar Bandosu'nu bilirsin Ece Ayhan'ın meşhur Dinar Bandosu. O bandoda herkese kendi kafasına göre layık gördüğü bir takım görevler verir, onları bir takım çalgılarla eşlerdi Ece Ayhan. Kimini karikatürize eder, kimiyle dalga geçer, kimine de çok ciddi görevler verirdi. Ben Hulki Aktunç'la Sevim Burak arasında otursam, tahmin ediyorum o çocukluk hiç bitmesin isterdim. Öyle, Hulki ve Sevim ayarında çocukluk arkadaşlarım oldu benim. İçlerinden Sevim ya da Hulki çıkmadı, yani kimi tamirci oldu, kimi altılı ganyanda varını yoğunu kaybetti. İçlerinde Sevim Burak'lar ve Hulki Aktunç'lar vardı büyük bir olasılıkla. Ben onlara olan vefa borcumu ödemeye çalışıyorum böyle yazarak, onlara bahşedilmeyen hakkı geri ödemeye

çalışıyorum, layık oldukları değeri vermeye çalışıyorum. İşte böyle, bazen yamyamlar arasında bir ömür gibi çocukluğum, bazen de hiç bitmesin istediğim bir atlıkarınca, 48. İzmir Enternasyonal Fuarındaki Lunapark'ta tabii...

Söyleşilerin vazgeçilmez final sorusu ile bitirelim. Düzyazı şiirlerinden oluşan kitabın “Dil Tutulması” yayımlandı en son. Sırada ne var, daha doğrusu tezgahta ne var? Yakın zamanda ne okuyacağız senden?

Biraz zor böyle bir şeye cevap vermek ama isimlerini de söyleyerek cevap vereyim ki gene yarın öbür gün efendim o kitap adı bana ait falan diyen olursa sen de biraz bizi korursun... Öncelikle Bizans'ın İncesazı var, bu bir; ikincisi, Dil Tarih-Coğrafya diye bir kitap var, öyküler; üçüncüsü de benim çok sevdiğim biraz yabana gitmiş ya da yabana gitmemiş de sesimizi istediğimiz yere ulaştıramamış olan Otlar Çağırıyor. O kitaba birkaç bölüm ekleyeceğim. Benim yaptığım, benimle yapılmış söyleşileri ekleyip daha geniş bir deneme kitabı yapacağım. “Aksiseda” diye de bir bölüm eklenecek, senin de yazdığın o güzelim Öykü Gazetesi'ndeki yazılar, böylece belki vesile olur sürdürürüz o yazıları başka yerlerde. “Aksiseda”yı ve “Uzun Sözün Kıssası” başlığıyla söyleşileri de ekleyerek bitirmeyi ve yayınlamayı planlıyoruz –yani uygun görülürse, yayınevinin programına girerse diyelim. Bir de “Solmaz Melek İçin İlahi” var, ya yarın biter ya da mahşere kalır...

Ben çok uzak olduğum için böyle şeyleri her zaman söylemeye fırsat bulamıyorum, sonra önemli lafları iş işten geçtikten sonra hatırlayanlar gibi kendime mahcup oluyorum. Ben çok iyi editörlerle çalıştım, gerçekten çok önemli katkıları oldu benim yazı hayatıma. Tarih sırasıyla verirsek, önce Pelin Özer vardı Alinyazım Kılavuzu'yla, sonra ikincisi her

“

Ben kendi adıma editörlerimi çok değerli buluyorum, seviyorum onları, çünkü benim kahveye gidip yazdıklarımı gösterebileceğim bir arkadaş çevrem yok burada.

zaman destek olan, yılda bir kere mesaj göndersek, sık arayıp sormasak da, birbirimiz için çok kıymetli olduğumuzu bildiğimiz bir Cem Akaş var Yüz Ünlü Türke Hüzünlü Türküler kitabını Yeni Yazı için basmayı istediği zaman çok sevinmişim. O kitap büyük bir olasılıkla benim yazı hayatımda ciddi bir değişime yol açtı, bir kilometre taşı oldu. Ve Yapı Kredi Yayınları, Kitap-lık... Murat Yalçın. Onun her zaman destekleyen, her zaman yol açan, sadece bir iki sözcükle de olsa hiza-istikamet gösteren uz yaklaşımı...

Bunun yanında genç arkadaşlar da var, mesela Devrim Çakır, çalışkan ve kararlı. Nil Sakman ve Asuman Susam var, uz görüşlü ve cömert. Bunun dışında, yazdığımız şeyleri zaman zaman gönderdiğimizde hemen ilgi gösterip içten eleştirilerini esirgemeyen Gökçenur Ç. var, sen varsın. Ben kendi adıma editörlerimi çok değerli buluyorum, seviyorum onları, çünkü benim kahveye gidip yazdıklarımı gösterebileceğim bir arkadaş çevrem yok burada. Çok teşekkür ediyorum zahmetin ve içten soruların için. Sen öğretmen olsan dediğin gibi, beni Hulki Aktunç'la Sevim Burak arasında oturtan bir öğretmen olsan, herhalde mezun olup diploma alamazdık ama varlığımızı ilkokula armağan eden insanlar olarak lugazlar, hicivler, koşmalar, şarkılar, hikâyeler ve piyesler yazar, yüksek sesle okurduk. Doğaçlama.

İlhan Durusel'in öyküleri için serbest deneme

İlhan Durusel'in "Defterdar-Evlat Katli İçin El Kitabı" kitabı okurla buluştu. Durusel "Defterdar" da öykünün anlatım olanaklarını çağrışımlarla, kurguya dahil ettiği alışılmadık oyunlarla ve dili bozarak genişletmeye çalışıyor...

Aysun Kara

Cümle kapısından adım attınız diyelim. Girdiğiniz kapıyı birdenbire kapatmayın, aralık kalsın, sokağın seslerini de yanınıza alın. Bu öyle aynı tornadan çıkma, benzerlerini her köşede bulabileceğiniz bir kapı değildir; boyunu posunu, yapıldığı kerestenin cinsini düşünün.

İlhan Durusel edebiyatımızda ilk görüldüğü günden bu yana karınca kararınca takip ettiğim yazarlardandır. Alinyazım Kılavuzu'nu ilk kitabı bilirdik, öyle değilmiş. İlk yayımlandığından yıllar sonra 2018'de Koç Üniversitesi Yayınlarından çıkan Tansu M. Gülaydın'la birlikte yazdıkları Blöf Kitap'ı epey geç okuduk. İlhan Durusel, yazdıklarının cümle kapısından içeri bodoslama girilecek bir yazar değil bana kalırsa. Öyle olunca da kitabını elinize alır almaz kitabın adıyla varsa alt başlığıyla bir yakınlık kurmanın yolunu bulmak gerek. Tabii eğer gerçekten Durusel'in metnlerinin künhüne varmaya niyetliyseniz. Mesela kitabın adını sözcüklere hatta hecelere ayırıp farklı anlam arayışlarını deneyebilirsiniz. Kimi sözcüklerin bilinenin dışındaki anlamlarını araştırmaya ve bulduklarınızdan en az yazarı kadar heyecan duymaya hevesli olmalısınız. Bütün bunlara gönüllüyseniz ilk sayfayı çevirerek Türkçe edebiyatın en yaratıcı, en oyunbaz, en cesur yazarlarından birini tanıma şansınız olur.

Cümle kapısından adım attınız diyelim. Girdiğiniz kapıyı birdenbire kapatmayın, aralık kalsın, sokağın seslerini de yanınıza alın. Bu öyle aynı tornadan çıkma, benzerlerini her köşede bulabileceğiniz bir kapı değildir; boyunu posunu, yapıldığı kerestenin cinsini düşünün. Kapılar, keresteler, camlar, kilitler konusunda fazla bilginiz olmasa da olur. Eğer hakikaten bu kapının azameti karşısında kendinizi pek bilgisiz ve yetersiz hissederseniz sakın korkup kaçmayın. Orada öylece durup bekleyin. Kapının boyasına parmak uçlarınızla dokunun, boyanın altındaki macunu, çatlakları hissedeceksiniz. Belki de, eğer kulak verirsiniz, kim bilir kimlerin, nereden kesip getirdiği o cümle kapısının gıcirtısında bir ormanın uğultusunu duyabilirsiniz.

Durusel'in metinleri benim için geçmişin yükünü taşıyan, bugünün zevksizliğine inatla direnen

üç katlı, bahçeli bir Rum evidir. İçinde epeyce zaman geçirdiğim bu ev merdivenleri, birbirine açılan odaları, mutfağı, hayat altı ve bahçesiyle düşsel bir mekân gibidir. Bu eski evi Durusel her yazdığı kitapta elden geçirir. Panjurlarını, döşemelerini yenileyip duvardaki yedi kat boyayı kazıyarak arkasında gizlenen güzelim sarımsak taşını ortaya çıkardığı da olur, kırık seramiklerini anımsattıkları onca şey için orada öylece bile isteye bıraktığı da.

Biz bu yazının sınırlı sözcükleriyle evin yüzyıllık tarihini gözden geçiremeyeceğimiz için son öykü kitabı Defterdar'dan söz etmeğe çalışacağız.

ŞİİR GİBİ OYNAMAK

Defterdar'daki öykülerde yazarın konu, biçem ve öykü kişileri açısından bir bütünlük arayışında olmadığını söyleyebiliriz. Has öykücüler her öykünün kendi içinde bir dünya taşıdığını, bir öykü kitabında gerek izlemek gerekse öykü kişileriyle bir roman bütünlüğü kurmanın iyi öykücülüğün “gerek ve yeter şartı” olmadığını bilirler. Burada bir parantez açarak birbirine bağlanan öykülerin ustalıkla kotarıldığı öykü kitaplarını bunun dışında bıraktığımızı belirtelim. Durusel kimi zaman bir izleğin çevresinde kurguladığı öyküleriyle kimi zaman da birbirinden farklı tondaki öykülerini aynı kitapta topluyarak kendi yazın üslubunu oluşturmuş bir yazardır. Öyküleri pek az yazara nasip olacak kadar kendi vurgusunu iletir okura. ‘Boş Mukavele’ öyküsünde futbol heveslisi bir gencin söyledikleri sanki tam da Durusel’in yazma ile ilişkisini tanımlamaktadır. *“Şiir gibi oynuyor diye yazmışlardı benim için. İçime işlemiştii bu. Aklımdan çıkmıyordu. Çok hoşuma gitmişti. Gerçekten de “şiir gibi oynamak” diye bir deyim varmış, geldiğim bu ülkede öğrenmiştim. Bir üslup, bir stil sahibi olmak sahada, sokakta karakter*

“

Öyküleri pek az yazara nasip olacak kadar kendi vurgusunu iletir okura. ‘Boş Mukavele’ öyküsünde futbol heveslisi bir gencin söyledikleri sanki tam da Durusel’in yazma ile ilişkisini tanımlamaktadır.

sahibi olmak, raconu bilmek demektir bu. Yaratıcılık herkesin yaptığı işi herkesten farklı yapmak gibi bir şey, bir sessizlik belki bir taraftan da, tribünlere oynamaktan çok oyunu, futbolu kendisi için zevk için oynamak... bu yüzden şiir gibi oynuyor diyorlardı belki de.”(s. 145-146)

İlhan Durusel'in en belirgin yazarlık tavrı denemektir, öykünün uç noktalarında dolaşmaktan çekinmemesidir. Bu çabasıyla her yazdığı kitapta öykücülüğünün gücünü bir defa daha sınıadığını söylemek belki de aşırı bir yorum olmayacaktır. İlhan Durusel Defterdar'da öykünün anlatım olanaklarını çağrışımlarla, kurguya dahil ettiği alışılmadık oyunlarla ve dili bozarak genişletmeye çalışır. Bunu yaparken yazdığı metni şiirin, öykünün, denemenin kurallarına tutsak etmez. Okura düşen, görünenin arkasını kazıyıp birtakım ipuçlarını kovalamaktır.

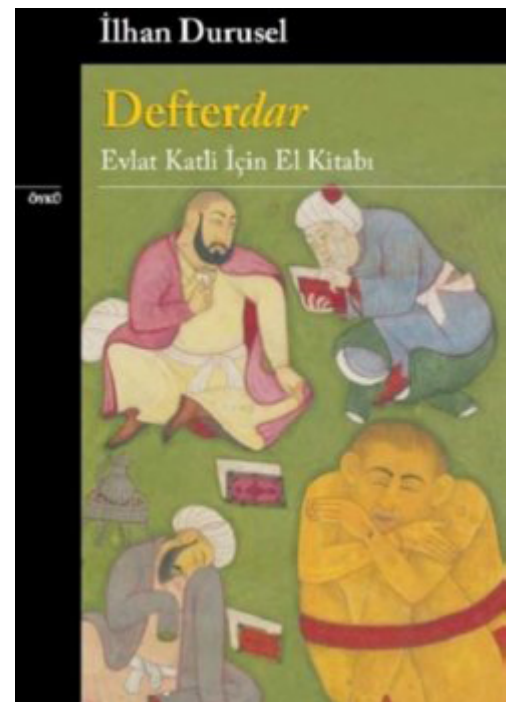
Kitabın ilk öyküsü 'Ben Buraliyem', Durusel'in dil üzerinden yabancılaşmayı anlattığı bir öykü. Kitabın birkaç öyküsünde olduğu gibi burada da fotoğraflar kurguya dahil edilmiş. Bu siyah beyaz eski zaman fotoğrafları, İlhan Durusel'in 'Otlar Çağırıyor'da Kongre Kütüphanesi'ni anlattığı denemesini aklıma düşürdü hemen. Durusel bu denemesinde Abdülhamit'in İstanbul'da çoğunu Abdullah Bira-derler'e çektirip Amerikan Kongre Kütüphanesi'ne hediye ettiği 52 ciltlik fotoğraf albümünden söz eder ki yazar bu fotoğrafların yalnızca iki cildine bakabilmiştir. İlhan Durusel'in öykülerinde kullandığı fotoğrafların o ciltlerdeki fotoğraflar olup olmadığı sorusu zihnimize takılıyor. 'Pamuk Hararları ve Memedali'de ise fotoğraflar, altlarına kondurulan muhtelif "rivayetler"le öyküyü zenginleştiriyor.

Durusel'in Defterdar'daki deneysel öykü anlatma çabası elbette ki fotoğraflarla sınırlı kalmıyor. "Sanat Toplum İçindir" Diyen Namık Kemal Sözünden

Dönmediğini Genç Yazarlara İspat Ediyor' öyküsü röportaj tekniğiyle kurgulanmış. 'Bay Aktaş ve Onun Familia Türkiye'ye Giderler' öyküsündeysen dil alabildiğine bozulmuş, adeta "google translate" esintisi taşımaktadır. 'Yazar İşlemeyen Baltaya Ne Denir?' adlı öyküde Çehov'un meşhur tüfeğini baltaya dönüştürür. 'Esansçının El Kitabı: Rıdvan Tekdamar'ın Hayatı ve Eserleri' öyküsü de kitabın öne çıkan öykülerinden. Bir hatun kişinin kokusu yüzünden hayatının akışı değişen Rıdvan Tekdamar, Dulcinea peşindeki Don Kişot'u anımsatır.

Defterdar'daki öyküler de yazarın diğer kitaplarında olduğu gibi tarihsel metinlerden, kutsal kitaplardan, masallardan, menkıbelerden, söylencelerden beslenir. Yazar bize bazen çok tanıdık gelen bazen de varlığından habersiz olduğumuz bu insanlık birikimini gündelik hayatın içine oturtarak sunar. Bu birikimi "şeyler" in içinden geçirerek öyküleştirebilir. 'Serum Şişesinin Acı Tarihi' ve 'Hediye Koltuk' öyküleri sıradan nesnelere üzerinden yazılan öykülere örnek sayılabilir.

İlhan Durusel'in okuruysanız onun hemhal olduğu metinleri, yürüdüğü yolları, ayağının takıldığı taşları bilmeseniz de hissedebilirsiniz. Durusel eski metinlerden, edebiyatçılardan, tarihsel bir hikâyeden söz ederken bunların anlaşılabilirliği için metne kondurduğu işaretleri gözünüze sokmaz. Okuruna güvenir. Durusel'in "okura yazan" bir yazar olmadığı açık. Okur için yazar ama ince dokunmuş metni hazmedebilecek okur için. Ya da edebiyat sevgisi yüreğinde filizlenmeye başlamış, edebi metinden haz duymaya gönüllü olan okurlara yazar. Çehov'un tüfeğini, Rascolnikov'u, rindleri, Sadi'yi ve Gülistan'ı duymamış olabilirsiniz. Yine de yalnızca sözcüklerin birbirine ahenkle vuruşunu işitmek için bile İlhan Durusel'in metinlerini okuyabilirsiniz. Emin olun, aranızdaki mesafe her okuyuşta giderek kapanacaktır.

Defterdar-Evlat Katli İçin El Kitabı,
İlhan Durusel, 164 syf., Yapı Kredi
Yayımları, 2018.

Öğretmen yazar İlhan Durusel

Gül Öksüren Melek hem İlhan Durusel'in öykücülük yolculuğunu hem de dert ettiği meseleleri anlamak açısından iyi bir rehber. Öğretmen yazarın okurla imtihanının yarattığı handikapları göze aldığını, karşılaşılabileceği sessizlik duvarlarını yıkabilecek inada sahip olabileceğini anlıyoruz öyküleri okurken. İlhan Durusel, okurun nabzına göre şerbet vererek çok okunmak yerine sadık bir edebiyatsever kitlelerini hedeflediği, okurunu -öğrencilerini mi demeli yoksa?- nitelikli edebiyatın kendine ait bir yol bulabileceğine inandırdığı için de okunmayı hak ediyor.

Doğuş Sarpkaya

“

Kitabın ilk öyküsü “K’T’B”, “bir kitap yazıldıktan sonra kimindir?” sorusunun peşine düşüyor mesela. Okurların, eleştirmenlerin, yazarların ortak sorularından biridir bu. Yazarlar, yayımlandıktan sonra metinlerinin istikametlerini kendilerinin tayin edeceği yolculuklara çıkacaklarını düşünmeye eğilimlidir.

Bazı yazarların öğretmenliğin getirdiği mesleki zorunlulukların içerisinde hareket ettiğini düşünürüm. Öğretmen yazar diyebileceğimiz bu tarzdaki sanatçıların mesleklerinin öğretmenlik olduğu ya da öğretici bir üslupla yazdıkları için bu adı aldıkları sanılmasın. Öğretmen yazar, okurlarını öğrencileri yerine koyup onlara ödevler veren, metnin dışındaki alanlara çağırarak, kimi zaman sonucu kimi zaman süreci değerlendiren sınavlar yapan bir yazar tipi. Bilge Karasu bu tarzın tepe noktalarını işgal eden bir yazardır mesela. Okuru, okuma deneyimini hakkını vererek gerçekleştirmeye zorlayan, metinlerini ilmek ilmek ören, okurdan da bu ilmeklerin hesabını gizlice ya da açıktan soran bir anlatıcıdır Karasu. Kısacası öğretmen yazar, okurundan talepleri eksik olmayan bir yazar tipidir. Bu anlamıyla son dönemin öğretmen yazarlarından İlhan Durusel’in 2012’de yayımlanan öykü kitabı Gül Öksüren Melek okuru edebi tartışmaların içine çeken, sorduğu farklı sorularla sınav kaygısını körükleyen, “kurtarma sınavıyla” da bir şans daha veren bir kitap.

CANLI BİR TARTIŞMA ORTAMI

Gül Öksüren Melek’in ilk bölümündeki yazma sürecini tartışmaya açarak deneysellik kazanan, metinlerarası göndermeler taşıyan öykülerle hem edebiyatı kuramsal boyutlarıyla düşünmeye hem de yazarla diyaloga girmeye davet ediliyorsunuz. Ardından gelen öykülerse yazarın geleneksel anlatım biçimleriyle ve Türkiye öykücülüğüyle nasıl rabita kurduğunu gösteriyor bize. Aynı zamanda şiir, öykü, gölge oyunu gibi farklı türler de yine canlı bir tartışmanın içinde değerlendiriliyor.

Kitabın ilk öyküsü “K’T’B”, “bir kitap yazıldıktan sonra kimindir?” sorusunun peşine düşüyor mesela. Okurların, eleştirmenlerin, yazarların ortak sorularından biridir bu. Yazarlar, yayımlandıktan sonra metinlerinin istikametlerini kendilerinin tayin edeceği yolculuklara çıkacaklarını düşünmeye eğilimlidir. Şimdilerde yazardan kitabını anlatması, mümkünse okunur kılacak tüyolar vermesi, dahası kitabını pazarlaması beklense de yazarın zaten inanılmaz bir enerji harcayarak ortaya çı-

kardığı metin, okurun ve eseri didik didik etmek için bekleyen eleştirmenlerindir artık. Oysa bu durumda bile yazardan hesap sorulur. Kitabını savunması, yeniden yorumlaması, üzerine konuşması istenir. “K’T’B” tam da bu keşmekeşin içinde ilerleyerek tartışmayı yeniden alevlendiriyor.

METİNLERARASI DİYALOGLAR

“Nasıl Bir Mezara Acaba Hamlet?” ve “Gölge Oyunu” başlıklı öykülerse okuru başka metinlere, tartışmalara yönlendirmeleriyle dikkat çekiyor. Hamlet’in ve Karagöz ile Hacivat karakterlerinin şimdiki zamanda gezdirildiği bu öykülerde bir taraftan değişen gündelik hayatın eleştirisi yapılırken diğer taraftan metinlerin evrenselliği üzerine düşünmeye çalışılıyor. Her iki öyküde, okurdan ev ödevini iyi yapmasını istiyor, Durusel. Hamlet’i hatmetmemizin, Karagöz ile Hacivat hakkındaki tartışmaları takip etmemizin zorunlu olduğunu vurguluyor.

Aynı zamanda genelde postmodernizm, özelde ise parodi- pastiş kavramları üzerine düşünmeye çağırıyoruz bu öyküleri okurken. Pastiş, modern sanattaki parodinin yerine geçmiş ve postmodernizmin temel uygulamalarından biri. Hem pastiş hem parodi, öykünme ya da daha iyi bir ifadeyle, diğer biçimlerin taklidi ve özellikle öteki biçimlerin aşırı kullanımları -aşırma ve biçimsel seğirme- ile ilişkilidir. Ama parodinin işlevi taklit ettiği sanat dalını aşırı bir şekilde yorumlayarak eleştirmekti. Parodideki alaycılık, sanatsal biçimlerdeki aşırılık ve ayrıksılıkların gözler önüne serilmesini hedefler. Gülmenin dönüştürücü etkisini kullanan parodi bir muhalefet silahı olarak iktidarı sallamayı öngörür. Oysa pastiş, Fredric Jameson’ın ifadeleriyle söylemek gerekirse; “Parodinin gizli niyeti, şeytani itkisi, kahkahası ve öykünülen şeyin oldukça komik olmasıyla kıyaslandığında normal bir şey olarak var olduğuna ilişkin gizli duygusu bulunmayan bir tür yansız taklitçilik pratiğidir. Pastiş, boş, mizahi anlamını yitirmiş bir parodidir”. Pastişin edebiyat alanındaki karşılığı ise esinlenme, kolaj ve metinlerarası-

“

Aynı zamanda genelde postmodernizm, özelde ise parodi- pastiş kavramları üzerine düşünmeye çağırıyoruz bu öyküleri okurken. Pastiş, modern sanattaki parodinin yerine geçmiş ve postmodernizmin temel uygulamalarından biri. Hem pastiş hem parodi, öykünme ya da daha iyi bir ifadeyle, diğer biçimlerin taklidi ve özellikle öteki biçimlerin aşırı kullanımları -aşırma ve biçimsel seğirme- ile ilişkilidir.

lık kelimelerinin arkasına gizlenen bir çeşit aşırı macilik olmuştur. Durusel, tam da parodi ile pastiş arasındaki bu ayrımı göz önünde bulunduran, öykülerin meylini parodiye doğru yönlendiren bir yazar. Tam da bunun için öykülerin talep ettiği okumaları yapmazsak, sadece yazarın oyunlarını izleyeceğimiz sıradan bir eğlencele karşılaşacağımız uyarısını yapmayı da unutmuyor.

Durusel, “Tek Başına Gazeller” bölümündeki metinlerde imgelere yaslanan öykü üzerine düşünmeye çağırıyor okuyucuyu. Anlatımın daha müphem olduğu bu öykülerde okurun daha çok efor harcaması talep ediliyor. “Nerde Ne?” bölümünde ise hem gündelik dile daha yaklaşan hem de mizahi öğelerin daha fazla kullanıldığı ve ironi dozunun arttığı hissediliyor. Biçim olarak daha az deneysel, retorik bakımdansa daha fazla oyunculuk barındıran bu öykülerde okura kısa bir soluk alma ve kanaat notunu yükseltme vaadinde bulunuyor, Durusel.

TÜRLER ARASINDA YOLCULUK

Kitabın son bölümü olan “Tüyübozuk Hikâyeler”, önceki bölümlerdeki öykülerde yapılmaya çalışılanları kendi içinde barındırma iddiasını taşıyor. İster imgeye dayansın isterse mizaha, ironiye ya da alaycılığa öykünün gücünün hem yaratılan atmosferle hem de kullanılan malzeme arasındaki uyumla arttırıldığını hatırlatıyor bu bölümde Durusel okura. Bu bölümdeki hikâyeler okuru gölge oyunu, şiir, epik, söylene gibi farklı türler arasında bir geziye davet ediyor.

Sonuç olarak, Gül Öksüren Melek hem İlhan Durusel’in öykücülük yolculuğunu hem de dert ettiği meseleleri anlamak açısından iyi bir rehber. Öğretmen yazarın okurla imtihanının yarattığı handikapları göze aldığı, karşılaşabileceği sessizlik duvarlarını yıkabilecek inada sahip olabileceğini anlıyoruz öyküleri okurken. İlhan Durusel, okurun nabzına göre şerbet vererek çok okunmak yerine sadık bir edebiyatsever kitlesini hedeflediği, okurunu –öğrencilerini mi demeli yoksa?– nitelikli edebiyatın kendine ait bir yol bulabileceğine inandırdığı için de okunmayı hak ediyor.

Gül Öksüren Melek, İlhan Durusel, 144 syf., Yapı Kredi Yayınları, 2012.

İlhan Durusel: Türlerarası bir dil evreni

İlhan Durusel'in kaleminden "Defterdar/Evlat Katli İçin El Kitabı" raflarda yerini aldı. Durusel kitabında edebiyat ve yazma mefhumu hakkında düşüncelerini dile getirirken yazma eylemini de arşa çıkarıyor.

Soner Sert

Yaşamını ABD’de sürdüren İlhan Durusel, yaklaşık yirmi beş yıldır edebiyat hususunda üretim yapıyor. Şiir, deneme ve öykü yazar ve günümüz Türkçe öykücülüğünün önde gelen isimlerinden olan Durusel’in son kitabı, YKY’den çıkan Defterdar/Evlat Katli İçin El Kitabı. Farklı bölümlere ayrılan “bağımsız defter”lerin içinde yer alan öykülerden oluşan kitapta, evvela yazarın dili göze çarpıyor. Şiirsel ve duru bir üslup tercih eden Durusel, hayatın edebi olan yanına, ustaca dokunuşlar yapıyor. “Bildiğimiz gerçekliği” yeniden ürettiği öykülerinde, yazarın dikkati çekmeye ve okuru bir “renkli” rüyanın odağına almaya çabalarken, başarıya ulaşmasını sağlayan ögesi, dil hususundaki kudreti oluyor. Öyle ki, dilin hikmetinden çıkıp da yeni bir biçimle sunulan –sıradaki– öyküyü fark edemiyorsunuz bile.

Durusel’in kitabında öne çıkan diğer noktaları şöyle özetleyebiliriz: Durusel’in metni, yapısal olarak türlerarası bir geçişkenliğe sahip. Başka başka isimlere ayrılan defterler üzerinden bir ayırım tanımlanması yapılsa da, kitapta yer alan çalışmalar bazen öykü, bazen anı, bazen deneme, bazen deneysel bir çağrışım, bazen de bir röportaj oluyor. Durusel, anlattığı dünyayla okur arasında bir bağ kurarken, onun ilgisini her daim diri tutuyor. Var ettiği dünyanın realitesini, biçimin oluşturduğu atmosfer üzerinden inandırıcı kılarken, hakiki olanın önemine de değiniyor ve okurunu teşvik ediyor: “Yaz, bir kalem ve kâğıttan oluşan evrenin yaratıcı sen ol. O meyve bahçesi, o gülistan, büyümeyen çocuklar parkı, o dünya güzelini görüp kalbinin ikiye ayrıldığı yer. Kime sevgin daha çok? Şiire mi? O güzele mi? Güzelliğin kendisine mi? Onu yaz.” Bu bağlamıyla düşündüğümüzde Durusel, okuru basit ve yalın olanın sarmalına çekip, yarattığı dünyanın girdabına çekerken, ona bir özne olma şansı tanıyor.

“

Durusel, anlattığı dünyayla okur arasında bir bağ kurarken, onun ilgisini her daim diri tutuyor. Var ettiği dünyanın realitesini, biçimin oluşturduğu atmosfer üzerinden inandırıcı kılarken, hakiki olanın önemine de değiniyor ve okurunu teşvik ediyor: “Yaz, bir kalem ve kâğıttan oluşan evrenin yaratıcı sen ol...”

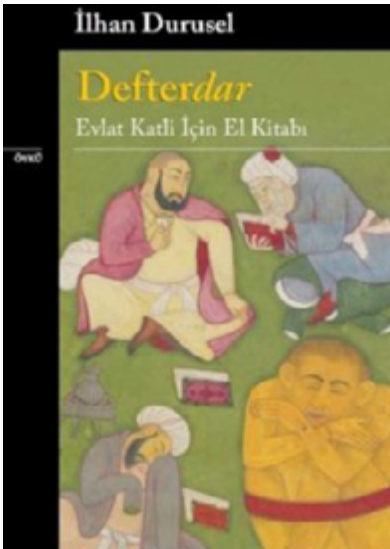
‘EDEBİYAT ŞANATLAR ARASINDAKİ TEK HAKİKİ DİSİPLİN’

Durusel’in kitabının asıl hikmeti ise bana kalırsa, edebiyat ve yazma mefhumu üzerine söyledikleri... Çalışmasının pek çok yerinde, bu olgular hususunda düşündükle-

rini dile getiren yazar, gerek içerikte, gerekse de biçimde bu pratiğin kendisini öncül hale büründürürken, yazma eylemini, varoluşu itibarıyla de arşa çıkarıyor. Bu hususu, içki türleri arasındaki ilişki üzerinden örneklendiriyor. Diğerlerine nazaran şarabın tek gerçek içki olduğunu söyleyen Durusel, edebiyatın da sanatlar arasındaki tek hakiki disiplin olduğunu dile getiriyor. Edebiyatta Tanrısal bir lezzet olduğunu belirtirken, “Eski çağları hatırlatıyor, çocukluğunu insanoğlunun...” diyerek yüceltiyor.

‘YAZI GELECEKTE YAŞAMAKLA YÜKÜMLÜDÜR’

Yine Durusel, “Ben Buraliyem” isimli öyküsünde, konuşma diyalekti hususunu, etnik ve kültürel kimliği odağa alırken, sözün önemini yazı ve konuşma bağlamında ele alıyor. “Anı” biçimiyle sunulan öyküde, bir çocuğun büyüme hali konu edilirken, “kayda geçirilenin” gücü öne çıkarılıyor. Yazar, bu öyküde yazı dilinin önemine değinirken, konuşma dili ile arasındaki farktan söz ediyor. Ona göre, bir şeyin başkaları tarafından bilinmesini kesinlikle istemiyorsak onu yazmamalıyız. Zira, yazı niteliğinden bağımsız olarak, gelecekte yaşamakla yükümlüdür. Yazar bu hususu, “Yazı dili yazıya geçirmektedir, yazıya geçen sonsuza kalır” cümlesiyle ifade ediyor. Bu noktada, öykünün içeriğiyle de ilgili olan ulusal (ana) dil meselesine de değiniyor. Farklı dilleri haznesine yazdıran bir kahramanın konu edildiği öyküde yazar, yazı ve konuşma dili arasındaki farkı bir kere daha tartışmaya çabılıyor. Bu tartışmada ana ereği, yazanın amacı oluştururken yazara göre, içsel bir uğraşı olan yazma eylemi, derdi olanın pratik ihtiyacına göre ortaya çıkıyor. Bir bastırılmanın sonucu, ifade aracı olarak biçimlenen yazma hadisesini yazar, “...dile getirilemeyecek ne varsa yazı dilinde söze dökülebilir” cümlesiyle kalıcılaştırıyor.

Defterdar-Evlat Katli İçin El Kitabı, İlhan Durusel, 164 syf., Yapı Kredi Yayınları, 2019.

Durusel, bugün Türkçe öykücülüğün yüz aklarından biri. Türsel yaklaşımların biçimsel yenilikleri hasebiyle ortaya çıkan öyküleri, onu edebiyatımız özgün kalem-lerinden biri yapıyor.

İlhan Durusel'in 'Dil Tutulması'

İlhan Durusel'in düzyazı şiirlerinden oluşan "Dil Tutulması" Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Dil Tutulması, tutulan dilden, dilin tutulma ânından görünen şiirlerle geçmişteki şimdiyi, şimdideki geçmişi söyler.

Asuman Susam

Bir pergel... Sol ayak sabitte, bir yüzey kazıcısı, bir iz bırakıcı olarak derinlik merakında. Sağ sürekli bir arayışta, yatayda, genişleye gezine, yüzü açıklığa bilinmeze, deneye, değişime dönük: Şair. Anlam arayışında anlamı unutarak, duyma merakında sesleri susturarak, "göz"ü hem duymanın hem dokunmanın organı kılarak, hafızaları çarpıştırarak, mekanları geçmişteki şimdinin içinden genişletip uzaya koridorlar açarak varlaşan: Şiir

Çağının en kendine özgü kalemlerinden olan Durusel'in edebiyatının kilit noktası şiidir. Her yazdığıyla arayışı, duyusu, imge ve dil arasındaki gidiş gelişleriyle şiiden el almış bir melez gezgindir o.

Dil tutulması arayışlarını şeyler dünyası, dil, hakikat, özne ve özneler arası ilişkiler üzerine kurmuş bir medeniyet okuması çabası. Dil işçiliği, özeninden öte kendisi dil olma, ona dönüşme şiddeti taşıyan, bu şiddeti tuhaf söylem yumuşaklığı ile hemhal eden, insanı, insanla derdinin olduğu yerden çiğ et gibi çiğneyen ve tüküren, geçmişini şimdiyle ilişkilendirirken onu tarihi bağlamından koparma pahasına, anakronik bir uzamda, eleştirelliğin içinden sivrilten şiirler.

'DİL İLE DİLSİZLEŞEN ANLARIN TUTULMASI'

Alacakaranlık. Tutulma. İnsan ve hakikatinin arasına giren dil. 'Çatlaklardan sızan ne' diye çatlağa bakmaya zorlayan, çatlaktan sızan ışığa evetse de asıl gölgeye, koyu gölgeye bakmamızı isteyen bu tutulan dilden, dilin tutulma ânından görünen şiirler geçmişteki şimdini, şimdideki geçmişini söyler. Bu tutulma tarih ile tarih dışının, geçmişle şimdinin, insanla yeryüzünün, insanla insan cehennemi-

nin,sahte ile sahicinin arasında bir tutulma. En çok dil ile dilsizleşen anların tutulması. Dille ve dünya ile sersemlemiş insancıkların hayatları ile hayretleri arasında.

Sır metinler, sırlı metinler. Ermek için bu saklı, örtük olana tarih görgüsünü de gereksiniyor insan. Zaman sihirbazı olarak şairin tarihle oynadığı anakronik oyunlar, kendi şimdisini kuran anlar. Bir sine – göz olarak zaman parçacıklarının kat yerlerini açarak dünyaya şeyler üzerinden sinme çabası. Bir şölen, bir karnaval, seyirlik bir dünya sunumu.

Bir tutulma ânının içinde şeylerle kalakalmışların insanlık halleri. Tarih koridorunun duvarlarına asılı hareketli tablolar. Bakanın şimdisiyle tablonun şimdisi arasında, ara yerde ne görür bakan: kılcal kanamalar.

Ha metinsel Őirler, ha Őirli metinler; ama öyle değil...

Günümüz öykücülüğünün öncü yazarlarından İlhan Durusel'in düzyazı Őirleri "Dil Tutulması" Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Kitap Durusel'in bir yönüyle kişisel olanla toplumsal olanı birlikte irdelemeye, araştırmaya, anlamaya, kavramaya, incelemeye dönük incelikli bir kazı çalışması...

Enver Topaloğlu

Biçim bir şeydir, içerik de öyle... Tek başına ne biçim ayakta durabilir, ne içerik uçabilir... Şiirde ikisi de önemlidir. Biçimin ayakta durması içeriğin de uçuşması beklenir. Şiirde “karataş” gibi olduğu yerden kımıldamayan bir içeriğin, her şeyden önce akışı durduracağı açık. Plastik çiçeklerin kokusuz olması gibi hareketsiz, akışsız, uçmayan şiirlerin de şiirsiz olması kaçınılmazdır. Ancak şiirsiz şiirlere, şiirsiz şiir kitaplarına, şiirsiz şairlerin varlığına da tanık oluyoruz. Hayır, amacımız biçim, biçem, içerik tartışması açmak ya da çok eski, çoktan eskitilmiş bir tartışmayı yeniden başlatmak değil.

Amacımız, elverdiğince İlhan Durusel’in Yapı Kredi Yayınları’ndan çıkan son kitabı Dil Tutulması’na “yaklaşma” çabası... Aslında yapmak istediğimiz elbette ki Durusel’in kitabını okuyup anlamak ve yorumlamak. Söz konusu şiir olunca aslında, buna anlam yontmak demek daha doğru olacaktır.

Durusel’in kitabına önce “yaklaşmak”, dolayısıyla da bunun için çaba göstermek gerekiyor. Daha doğrusu Dil Tutulması’nın okurdan talebi bu yönde. Çünkü hem şair hem de yapıtı okura yılışan, sırnaşan ortalama şiir dilinden ve yapısından bir hayli uzak. Kendini derhal açan, açık eden, varını yoğunu ortaya döken, gizini, sırrını ele veren metinler ya da şiirli metinlerden değil Dil Tutulması. Metinsel şiirler ya da şiirli metinler dememiz boşuna değil. Girişteki biçim içerik konusuna değinilmesi de nedensiz değildi. Dil Tutulması’nın, biçim üzerine düşünmeyi, dolayısıyla irdelemeye biçimle başlamayı kışkırtan bir kitap olduğunun altını çizmek gerek.

Hiç denenmemiş ya da denenmiyor değil. Zaman zaman denense de modern Türkçe şiirde hâlâ çok işlek olmayan bir biçimsel tarzıdır düzyazı şiir.

“

Girişteki biçim içerik konusuna değinilmesi de nedensiz değildi. Dil Tutulması’nın, biçim üzerine düşünmeyi, dolayısıyla irdelemeye biçimle başlamayı kışkırtan bir kitap olduğunun altını çizmek gerek.

“

Dil Tutulması'nın büyük çoğunluğu düzyazı şiirlerden oluşuyor. Koşuk tarzına yakın duran birkaç şiir ya da bölümde de düzyazı şiirden çok uzaklaşmış değil. Şair de kitabını, “bizi düzyazı, düze çıkaracak” alınlığını ilk sayfaya yerleştirerek başlatmayı tercih etmiş.

Eski dilden aktararak söylersek, mensur şiir. Daha çok şiirin yerleşik, geleneksel biçiminin dışına çıkmaya yönelenlerin, şiiri açmak isteyenlerin, şiirin dilini, şiirin sınırlarını zorlayanların tercih ettiği formlardan biri olarak kullanılmakta diyebiliriz. Modern Türkçe şiirde ilk olarak Nâzım Hikmet'in, sonrasında İlhan Berk'in mensur şiir tarzından yararlandığını görüyoruz. Bu arada, geleneksel şiirin mensur tarzıyla modern şiirin düzyazı biçimini birbirinden ayıran nüansı da önemsemek gerektiğini belirtelim. Nâzım Hikmet de, İlhan Berk de metinsel şiirlerinde daha çok “mensur” şiir tarzını kullanmışlardır. Berk'in ilk mensur şiiri olarak görülen “Dünyada En Güzel Şehirler Uyanır”ın yazılış tarihi 1939 olarak belirtilmiştir. Modern anlamda düzyazı şiir biçimini ilk deneyen şairler Edip Cansever ve Turgut Uyar olmuştur. Edip Cansever'in Yerçekimli Karanfil'de başlayan düzyazı şiir deneyimi sonraki kitaplarında da gelişerek sürer. Uyar'sa arka arkaya yayımlanan hem Dünyanın En Güzel Arabistanı'nda hem de Tütünler Islak'ta, eski şiirin düzeninden, biçimsel zincirlerinden boşanmışçasına sözünü, sesini, söyleyişini serbest bırakmıştır. Şair şiiri koşuk biçiminden, dizeleri dize kalıbından, uzun dize kalıbından çıkararak bambaşka bir form arayışına girmiştir...

Dil Tutulması'nın büyük çoğunluğu düzyazı şiirlerden oluşuyor. Koşuk tarzına yakın duran birkaç şiir ya da bölümde de düzyazı şiirden çok uzaklaşmış değil. Şair de kitabını, “bizi düzyazı, düze çıkaracak” alınlığını ilk sayfaya yerleştirerek başlatmayı tercih etmiş. Bunu koşuktan kaçış olarak mı, koşuk biçimini reddediş olarak mı yorumlamak gerekir? Belki de hepsi...

‘DURUŞEL DÜZYAZIDAN ŞİİR İÇİN BİR FORM OLARAK FAYDALANIYOR’

Cemal Süreya'nın “ağır ol bay düzyazı” demiş oldu-

ğunu, bunu da boşuna söylememiş olduğunu biliyoruz. Bunu İlhan Durusel'in de bildiğinden şüphemiz yok. Kaldı ki bildiğini de gösteriyor. Çünkü, bir kere, Dil Tutulması'nın biçemi olan "düzyazı"yla Cemal Süreya'nın şiirden uzak tutmak istediği, karşı çıktığı "düzyazı" aynı değil. Süreya'nın rest çektiği, şiiri tehdit eden tür olarak düzyazı... Onun restinde açık olarak düzyazı türünün; romanın, hikâyenin şiiri ezmesine, yutmasına bir karşı çıkış söz konusu diyebiliriz... Durusel'se, "düzyazı"dan şiir için bir form, bir biçim olarak faydalıyor. Ama şiiri gözeterek, şiirden ödün vermeksizin yapıyor bunu. Acaba Dil Tutulması için ve bu formu kullanan diğer şiir yapıtları için metinsel şiirler ya da şiirli metinler tanımı daha mı uygun olur?

İlhan Durusel'in kitabında biçim araçsallaşmış olarak ön plana çıkıyor. Bu da ister istemez dikkati oraya kaydırıyor. Bu arada Durusel'in önceki kitaplarında da gerçekleştirdiği biçim alıştırmaları, biçem deneyleriyle dikkati çekmiş bir şair olduğunu belirtelim.

'KOŞUK FORMUNDA DİL TUTULMASI'

Öte yandan Dil Tutulması'nı okurken şu soruyu sormadan edemedik: Acaba şiirler koşuk formunda yazılıydı ne değişirdi? Bunu bir şiiri koşuk biçimine sokarak örneklemek isterdik. Ancak biçimin de üslupla ilgili olduğunu unutmamak gerekir. Şairin biçim tercihi, herhangi bir müdahale söz konusu olamaz, olmamalı. Ama hiç değilse bir kez, şiirlerin koşuk biçiminde okumasını ve kıyaslanmasını önerebiliriz. Yani bir okuyucu deneyi! Öte yandan, biçim tercihinde içeriğin baskısının, hatta şiddetinin de söz konusu olduğunu göz ardı etmemek gerektiğini söyleyelim. Dilin ağrıyan dişi bulması gibi içeriğin de biçimini aradığını,

“

İlhan Durusel'in kitabında biçim araçsallaşmış olarak ön plana çıkıyor. Bu da ister istemez dikkati oraya kaydırıyor. Bu arada Durusel'in önceki kitaplarında da gerçekleştirdiği biçim alıştırmaları, biçem deneyleriyle dikkati çekmiş bir şair olduğunu belirtelim.

dolayısıyla formun rastlantısal olmadığını dik-
kate almak gerekir.

Dil Tutulması'nın girişinde yer alan Asuman
Susam'ın sunuşu, aslında şairin ve kitabın me-
sesini "didik didik" açık ediyor. Daha kısa
söyleyelim: Susam'ın sunuş yazısı kitabın bir tür
röntgeni gibi olmuş...

Asuman Susam, sunuş yazısında teşrih masa-
sına yatırdığı Dil Tutulması'yla ilgili şu saptamalarda bulunuyor: "Arayışlarını şeyler dün-
yası, dil, hakikat, özne ve özneler arası ilişkiler
üzerine kurmuş bir medeniyet okuması çabası.
(...) Geçmişini şimdiyle ilişkilendiren, onu tarihi
bağlamından koparma pahasına, anakronik bir
uzamda, eleştirelliğin içinden sivrilten şiirler."
Susam'ın okuması ve yorumları önemli. Sunuş,
şiirleri açıklamak açısından amacına ulaşan bir
yazı. Ancak okurun okuma ve keşfetme hazzını
elinden almış gibi de. Şiirin içinde gerçekleşen
yolculuk keşif, tanıma, irdeleme, şairin diliyle,
imgelem dünyasıyla, bilinçdışı fantezileriyle,
duyarlılığıyla baş başa kalma imkânı sağlar. Bu
zevk okur için önemlidir. Herhangi bir biçimde
okurun elinden alınmaması gerekir. O nedenle
acaba Susam, kitapla ilgili önemli saptamaların
yer aldığı yazısını başka bir yerde yayımlasaydı
daha mı yerinde ve yararlı olurdu diye bir soru
yöneltilir?

'ŞAİR RUHUNU SÖYLEDİKLERİYLE KURTARMAZ'

Durusel'in şiirleri "sıkı" bir kazı çalışması. Hem
de incelikli bir kazı çalışması... Kitabın adı şai-
rin bu kazı çalışması sırasında yüzleştiği durum-
larla ilişkilendirilebilir. Şairin dili niye tutulsun?

“

İlhan Durusel'in
şiiresel kazısı, bir
yönüyle kişisel olanla
toplumsal olanı
birlikte irdelemeye,
araştırmaya,
anlamaya, kavramaya,
incelemeye dönük.

Şiir söyledikleri kadar söylemedikleri, perdeledikleri, erteledikleri, öteledikleriyle birlikte okunabilen bir tür. Bilinçdışı fantezilerin imgelere dönüşerek ifadesi, aynı zamanda söylenmeyenler için da alan yaratır. Şiirde de söyledim ve ruhumu kurtardım mottosu geçerlidir. Şair ruhunu aslında söyledikleriyle kurtarmaz. Söylenenler, söylenmeyenler için dipte, arkalarda, mevcut yerlerinde daha geniş alan açarak baskıyı azaltır.

Dil Tutulması'ndaki kazı çalışması askerlik anısıyla başlıyor. "Soğan Doğrayan Acemiler" başlıklı şiirden kısa bir bölüm:

Yazdı, aklımıza geldi o takımadalar gibi dağ köylerinde geçen jandarmalığımız. (...)

Mataralarımızda parça etten çorba dağa doğru yürürken: "Şimdi dağa doğru yürüyorum derdik hepimiz. Çocuklar sudan heykeller gibi bakardı bize, sırtı çıplaklığı üniforma sayan savaşçılardık. "Şimdi savaşa gidiyorum" derdik kendimize.

İlhan Durusel'in şiiresel kazısı, bir yönüyle kişisel olanla toplumsal olanı birlikte irdelemeye, araştırmaya, anlamaya, kavramaya, incelemeye dönük. Bir yanıyla da dikkatleri yaşantının kıvrımlarına, eklem yerlerine çekerek, geçmişin ve şimdinin birbirini çektiği karanlığa ışık tutarak varlığın, varoluşun sancılı hakikatini mağarasından dışarıya uğratmaya yönelmiş olduğu söylenebilir. Kitaptan bir örnekle "Ben, Sabahın Konuğu" başlıklı şiirden bir bölüm aktararak devam edelim:

Kazıyorum kâğıtları mürekkepsiz divitlerle: Camda çatal tadı. Cahil sultan, okurluğu yok, mührünü ben taşıyorum. Göğsümün yarısı mühür, gerisi kof metal tadı.

‘YÜZLEŞME GİRİŞİMİ’

Durusel’in yeni kitabıyla biçimi araçsallaştırarak şiir tekniğini dile yaslayan arayışlarına bir yenisini eklediğini, “Alınyazım Kılavuzu”nu “alımyazım okuma kılavuzu” olarak genişlettiğini de belirtelim. Dil Tutulması’nı, insanın kaderi ya da yazgısı çerçevesinde bir, hadi hesaplaşma demeyelim, yüzleşme girişimi olarak da okumak mümkün. “Başaşağı Bir Başak” şiirini okuyalım:

Başaşağı bir başak, düzlük ve yarım kalmış bir çayır. Tüyleri çiçek açmış bir harami kızı: Namlu yalar meyve tadında, komitacılarla düşüp kalkmış, çocuklar doğurmuş onlara.

Bir su kıyısına inmiş bir gün. “Alabalık” demiş “ağlayan balık.” Söyle ne olacak bizim sonumuz?

Gönüller kurutan bir bakış kalmış böyle yüzünde.

Dil Tutulması hem çok katmanlı yapısıyla hem de şairinin yapıbozumcu girişimiyle önem kazanan bir kitap diyebiliriz. Şu örnek alıntımız da “Kıyafetname” başlıklı şiirin üçüncü bölümünden:

Önce suları süsledik. Haritalı bir kilimde diz çöktük. Ölü bir dille yazılmış bir seyir defterinden bölümler okuttuk gazelhana- Geyikleri rüzgârlı kemikli ağaçlarıyla Pusu Adası’nın cüzzamlı kâhinini dinledik. Üzüm irisi yağmur kuşları vardı defterde, karanlığı zonklattılar içimizde bilinmezlikleriyle. Yayburcundaydı benim gövdem. Bir yanak izi gördüm gülde, böyle içinden bakınca güle: Çatlamış bir nar ve neredesü görse ağzını dayar bir gölge.

İlhan Durusel’in “dil büyür ağızda. / Şimdi / küçük dille yazmak gerek” dizeleri ve “2000-2002, 2005, 2018 Pennsylvania” ibaresiyle bitirdiği kitabı şiir okurunu okuduğuna pişman etmeyecektir.

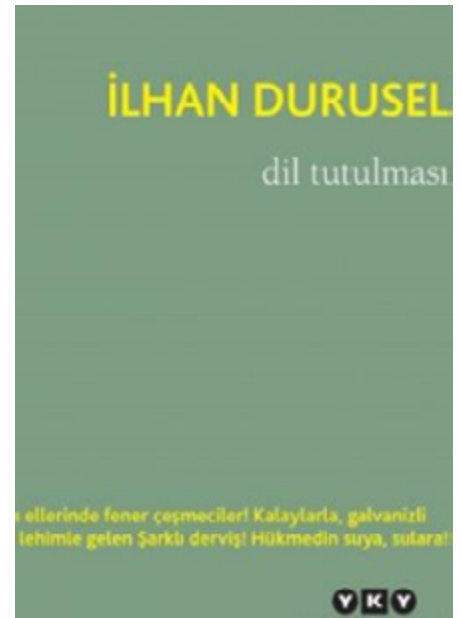
Kitapta sayfalar boyunca ne çok betiğin bölümün tümlecin altını çizdik. Şu da o tümleçlerden biri:

Sele yavrular vermiş gazeller gibi ipince bir yağmur oluyor hikayesi...

İnsan da, yaşantısı da şiirin düşürdüğü ışıkla aydınlanabilen birçok karanlık bölgeye sahip... Dil Tutulması hem insana hem yaşantıya düşürdüğü ışık açısından da önemli bir kitap. Bazı metinlerin yorumu satır aralarını okuyarak yapılabilir. Şiirdeyse yorum imkânı daha çok sözcük aralarında. Bu bağlamda, Jean Genet'nin şu sözünü de anımsayabiliriz: "Satır aralarını okumak sessiz bir ustalaktır, sözcük aralarını okumaksa zorlu bir ustalık."

İlhan Durusel'in Dil Tutulması'nı okurken açıkça söyleyelim: Hem zor karşısındaki ustalıktan hem de sessizliğe tepkiden "tahtaya kalkmaya" değıyor. Bizden söylemesi diye bitirecektik... Ancak kitapta gördüğümüz ve önemli sayılacak bazı düzeltmeleri de dikkate alınacağını umarak belirtmek istiyoruz. İlk düzeltmemiz bazı sözcüklerin yanlış yazılmasıyla ilgili. Örneğin "peştemal" sözcüğünün doğru yazılışının "peştamal", "sütyen" in "sutyen", "cüzam" ınsa "cüzam" olduğuna dikkat çekmek isteriz. Ayrıca "bir kuşağı ayağa kalkırdı" (s. 68) ifadesindeki "kalkırdı" da galiba doğru yazılışıyla "kaldırdı" olacak.

Şairinin kendini ya da şiirin öznesini "Cam yangınına yarıp geçen çarklı bir gemiden arta kalmış boş kokulu son askeri gibiydim ben bir müfrezenin" diyerek tanıttığı Dil Tutulması'nın yeni baskısının, hatta yeni baskılarının düzeltme yanlışı olmaksızın gerçekleşmesini dileriz...

Dil Tutulması, İlhan Durusel, 72 syf., Yapı Kredi Yayınları, 2019.

Okurunu edebiyata davet eden yazar: İlhan Durusel

İlhan Durusel, edebiyatın okur tarafındaki deneyimini çok yakından tanıyan, edebiyatını bu deneyimin üstüne kurgulayarak okuruyla arasındaki mesafeleri kaldıran bir yazar. Kısa Kısa Kıssalar ve Defterdar eserleri, Durusel'in bu anlamdaki deneyiminin iki iyi örneği.

Nida Dinçtürk

Yazmanın tutkusuna kapılanlar her şey için ayrı bir defter tutarlar. Günlük, ajanda, not defteri, seyahat defteri, okunacaklar, okunanlar, izlenecekler, izlenenler, alınacaklar, akılda kalanlar, akla takılanlar... Kütüphanesi kalabalık olanlar kapalı dolaplar ardında ya da kutularda bir o kadar da defter biriktirirler. Birbirini besleyen ve teşvik eden, çatısı uymasa da işteş iki fiile dönüşür okumak ve yazmak. Yazmanın tutkusuna kapılanlar okudukça daha çok acıkırlar. Okudukları öykülerden biriken tortular zihinlerinde yeni öyküler inşa edip parmaklarını kaşındırma-ya başlar çok geçmeden. Bu yüzden okurun okuma deneyimi, düşündüğünden daha kıymetlidir.

Okumanın tutkusuna kapılanlar takılı kaldıkları kitaplardan bile öyle kolay vazgeçemezler. Yeri gelir kitapla inatlaşır, kavgaya bile tutuşurlar. Her okurun mutlaka kabusa dönüşen, zihnini hırpalayan, dikkatiyle bir türlü buluşamayan kitaplar vardır. Tutkulu bir okur buna rağmen kitaptan vazgeçmese de kitap zihniyle kucaklaşmıyorsa bu girişim büyük bir sancıya dönüşür. Ya o kitap için doğru zaman değildir ya da o kitap o okura göre değildir. Ama okur, ikinci ihtimali öyle kolay kabul etmez. Kitabın altından girer üstünden çıkar, anlaşmanın yollarını arar. Satırların altını çizer, paragrafları çemberlere alır, kendince çözümlenmelerini kenarlara not etmeye çalışır. Bu çekişmeyi her zaman kazanır mı, bilinmez. Ama bu, her okur için çok tanıdık bir kavgadır ve bu kavganın müsebbibi elbette amansız bir tutkudur.

İlhan Durusel, bu iki tutkunun Türkçe edebiyattaki en açık yürekli örneği. Okuma inadına dair en dikkat çekici eseri, 160. Kilometre Yayınları'ndan çıkan Kısa Kısa Kıssalar kitabı. Durusel bu kitabın girişinde şöyle diyor:

“Hulki Aktunç’un Bir Şeyin Varoluşu’nu Temmuz 2000’de İzmir’den almıştım. Aldığım günden beri birkaç kere okumayı deneyip bir türlü ilerleyemediğim bu kitabı Hulki Aktunç’un öldüğünü öğrendi-

“

İlhan Durusel, bu iki tutkunun Türkçe edebiyattaki en açık yürekli örneği. Okuma inadına dair en dikkat çekici eseri, 160. Kilometre Yayınları'ndan çıkan Kısa Kısa Kıssalar kitabı.

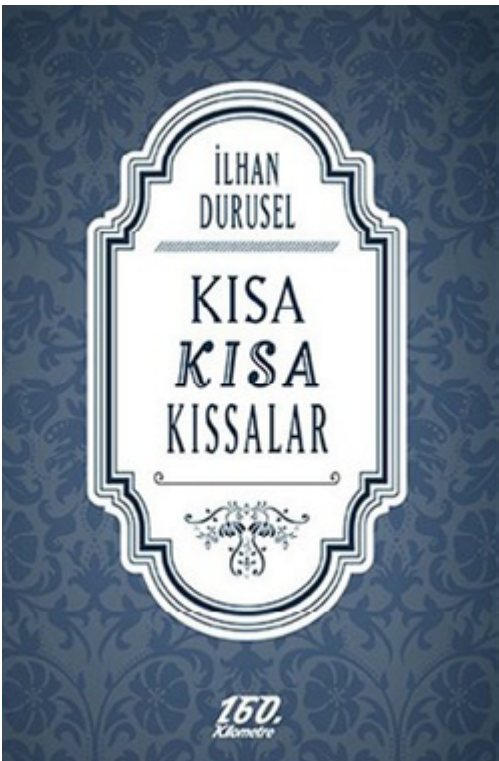
ğim gün, 30.Haziran.2011, he-ce-le-ye-rek yeni den okumaya giriştim.

Aşağıdaki “Kısa Kısa Kıssalar” başlıklı parçalar bu okumaların hasatı/harmanı olan çalışmadan bir seçme.”

Durusel, Aktunç’un kitabıyla yaşadığı çekişmeyi, kitabı he-ce-le-ye-rek ve aslında kelime kelime çözümlenerek aştığını itiraf ediyor bu eserinde. Eseri de bu çözümlenmenin ve kitabın kendisine çağrıştırdıklarının üzerine kuruyor. Bu çağrışımlarla yeni bir eser doğuruyor. Bir okur ve bir yazar olarak; okudukça yazdığı, yazdıkça okuduğu ritüelini Kısa Kısa Kıssalar’ın ardındaki bu öyküden de rahatça anlıyoruz.

İlhan Durusel, yazının girişinde bahsetmeye çalıştığım edebiyatın iştah açıcı etkisini de yaşayan ve üzerinde bıraktığı etkileri açık yüreklilikle itiraf eden bir yazar. Yapı Kredi Yayınları’ndan geçtiğimiz yıl çıkan öykü kitabı “Defterdar: Evlat Katli İçin El Kitabı”nda da bunun izleri görünüyor. Durusel’in edebiyatı bir kardeşlik bağı tarifi adeta. “Defterdar” da adeta bir defter dökümü. Çünkü kitap, 6 ‘defter’den oluşuyor. Kitabın içinde ayrı birer bölüm olarak karşımıza çıkan bu ‘defter’ler sırasıyla şöyle: Hatıra Defteri, Veresiye Defteri, Not Defteri, Dar Defter, Boş Defter ve Kareli Defter.

Bu defterler arasında içerik anlamında çok keskin bir ayrım tarif etmek pek mümkün olmasa da anlamda çeşitli arayışlar birer fark olarak kaydedilebilir. Ama Durusel’in okuma deneyimlerinden çokça etkilenen yazma süreci burada da kendini belli ediyor. Zira Anadolu esintili öykülerle başlayan kitap edebiyatın Nobel ödüllü ve hepimizin kalbini fethetmiş Latin Amerikalı isimlere selam durarak devam ediyor. Öyle kıvrak verilmiş bir selam ki bu, Durusel’in kimsenin adını anmasına gerek kalmıyor. Hikaye akıp giderken sizi öylesine sarıyor ki bir noktada resmen kafanıza bir taş düşüyor ve o ana dek okuduğu-

Kısa Kısa Kıssalar, İlhan Durusel, 160. Kilometre, 120 syf., 2015.

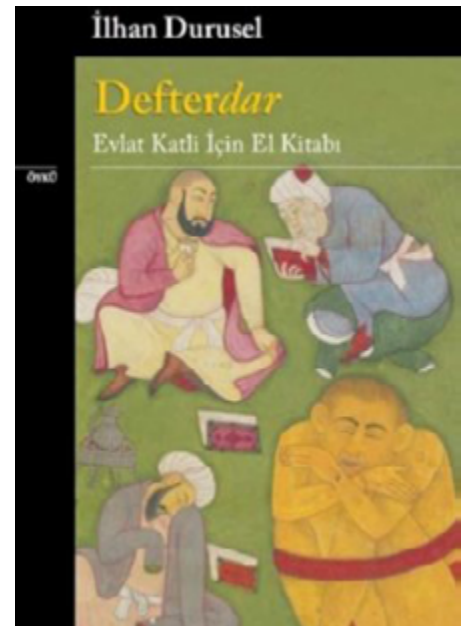
nuz öyküyü aslında çok yakından tanıdığınızı fark ediyorsunuz. Bir üstadın hayaletlerini dolaştırıyor kendi öykülerinde Durusel. Bir başka deyişle, kendi zihninde dolaşan hayaletleri, aynı efsunla okuruyla paylaşıyor.

Durusel bu 'defterler'de gurbete değiniyor, anadile, anaya, gitmenin ve kalmanın sancularına, doğurduğu öfkelere. An geliyor, modernizmin getirdiği açgözlülüğe, plastikliğe sövüyor. Bu kitap röportajlar, gönderilmemiş mektuplar, eleştiriler ve de belki de piyeslerden mürekkep bir zihin arşivi adeta. Bilinç akışının en samimi dışavurumu.

Durusel okuruna öyküler anlatırken satır aralarında ufak edebiyat kavgaları da veriyor. Şiire, şaire hatta editöre ve yayınevine dair çıkarımlar, iğnelemeler, hayaller belki arzular... Şiirleri nasıl öykülerinden nasibini alıyorsa öyküleri de şiirlerinden nasipleniyor. Bazı cümleler mısralarca diziliyor.

Öykülerini aralara serpiştirdiği siyah beyaz fotoğraflarla inandırıcı kılmayı deniyor Durusel. O kendince fotoğraf altları yazarak öykünün bir bölümünü gerçek kılmaya uğraşsın biz tasvir ettiği karakterle fotoğrafını çektiği karakteri birbirine örtüştürmeye uğraşıyoruz. Bir yandan fotoğrafların gerçek hikayesini hayal etmeye çalışıyoruz. Hikayelerine hikaye katıyor Durusel böylece. Bu fotoğraflar mı ona bu öyküleri yazdıran yoksa öykülerine fotoğraflar mı arıyor kutular boyunca?

Tüm bunların toplamında İlhan Durusel, kendi edebiyat deneyiminden süzdükleriyle okuruyla empati kuran, zihninin kapılarını açan, eserlerini edilgenlikten kurtaran bir alan keşfediyor. Okurunu edebiyata davet ediyor, bir okur olarak okuduklarıyla, sorduklarıyla, düşündükleriyle yeni bir eser yaratabilmesinde onu yüreklendiriyor. Durusel edebiyatın etkileşime açık, cömert yüzünü herkese döndürüyor. En önemlisi okuru, edebiyatla arasına koyduğu mesafelerden vazgeçiriyor.

Defterdar-Evlat Katli İçin El Kitabı, 168 syf., Yapı Kredi Yayınları, 2018.

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

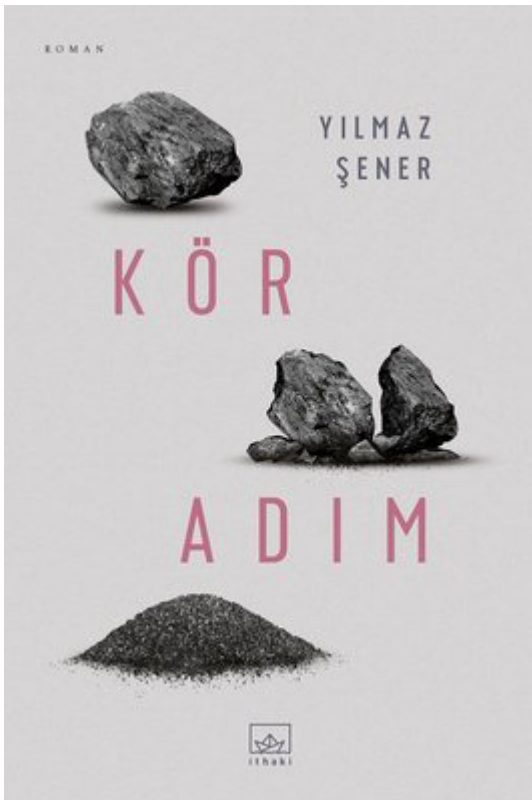
Umutsuzluğun Doruklarında

Yazar: E. M. Cioran

Çevirmen: Orçun Türkay

Yayınevi: Jaguar Kitap

Sayfa Sayısı : 152

Kör Adım

Yazar: Yılmaz Şener

Yayınevi: İthaki Yayınları

Sayfa Sayısı: 192

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

KISAHODERN

NİNA BERBEROVA

*Onun için vazgeçilmez, yerini
dokunulmaz, olmalıym, sonuna
kadar sadık, kendimi hiç düşünmeden.*

ÇEVİRİ: ROZA HAKMEN

Eşlikçi Kız

Eşlikçi Kız

Yazar: **Nina Berberova**Çevirmen: **Roza Hakmen**Yayınevi: **Can Yayınları**Sayfa Sayısı : **96**

KISAHODERN

*Sorularını
diyorum ki:
Bu ucuz saati
takıyorum çünkü
benim babam pinti,
hırsız, çekilmizin
önde gideni.*

HANS FALLADA

Neden Ucuz Saat Takıyorsun?

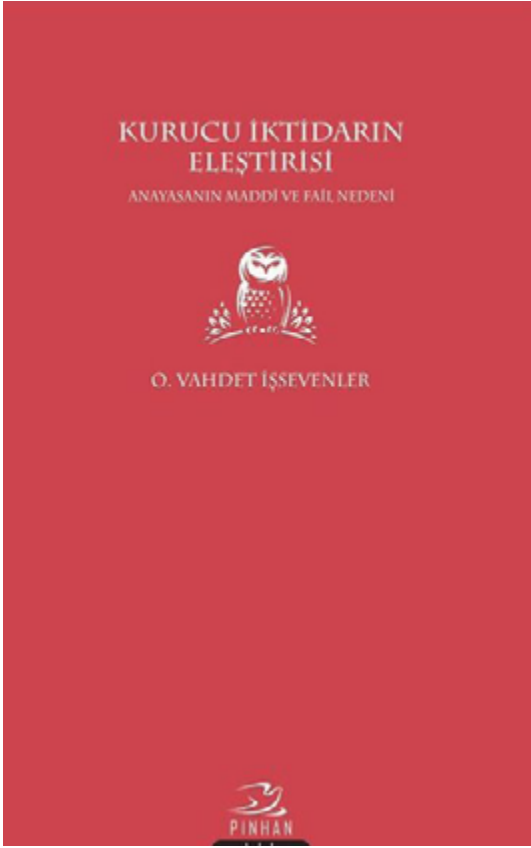
ÇEVİRİ: NİLAY KAYA

Neden Ucuz Saat Takıyorsun

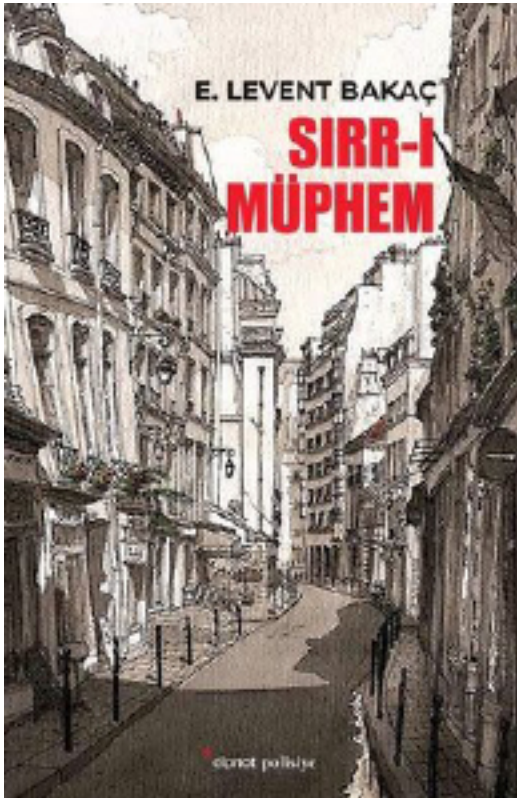
Yazar: **Hans Fallada**Çevirmen: **Nilay Kaya**Yayınevi: **Can Yayınları**Sayfa Sayısı: **104**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Kurucu İktidarın Eleştirisi

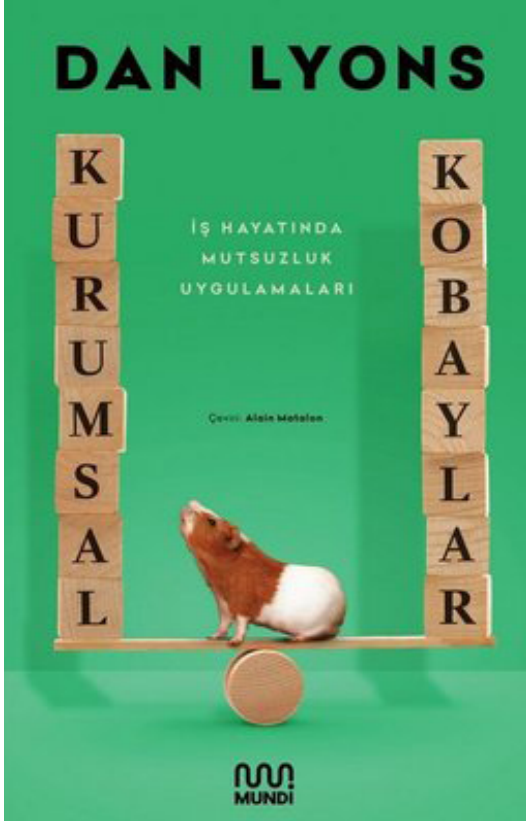
Yazar: O. Vahdet İşsevenler
Yayınevi: Pinhan Yayıncılık
Sayfa Sayısı : 280

Sırr-ı Müphem

Yazar: E. Levent Bakaç
Yayınevi: Dipnot Yayınları
Sayfa Sayısı: 208

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

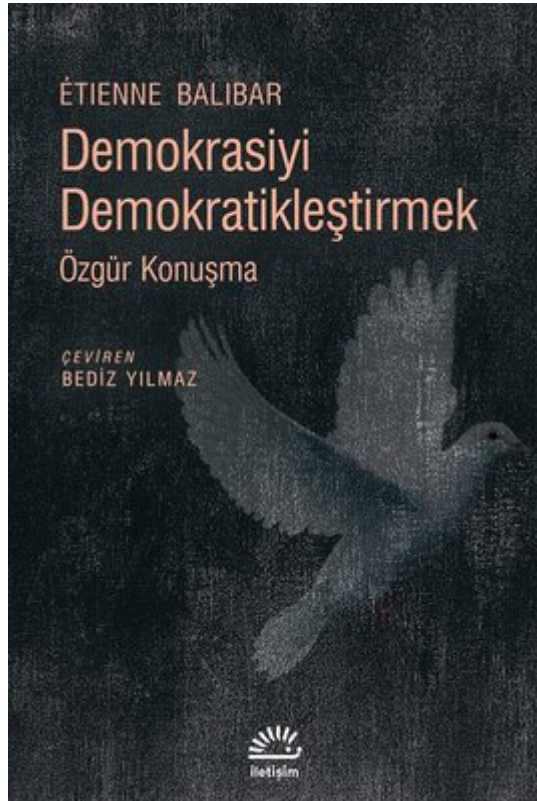
Kurumsal Kobaylar

Yazar: **Dan Lyons**

Çevirmen: **Alain Matalon**

Yayınevi: **Mundi**

Sayfa Sayısı : 272

Demokrasiyi Demokratikleştirmek

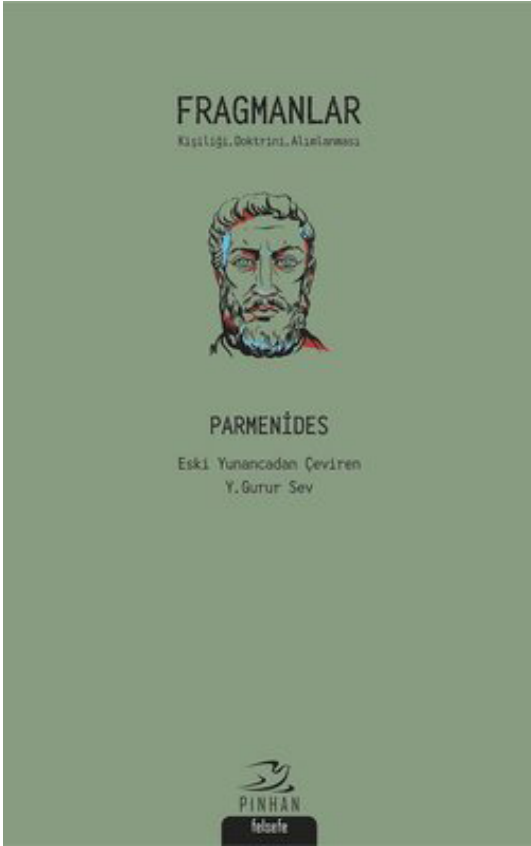
Yazar: **Etienne Balibar**

Çevirmen: **Bediz Yılmaz**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Sayfa Sayısı: 94

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

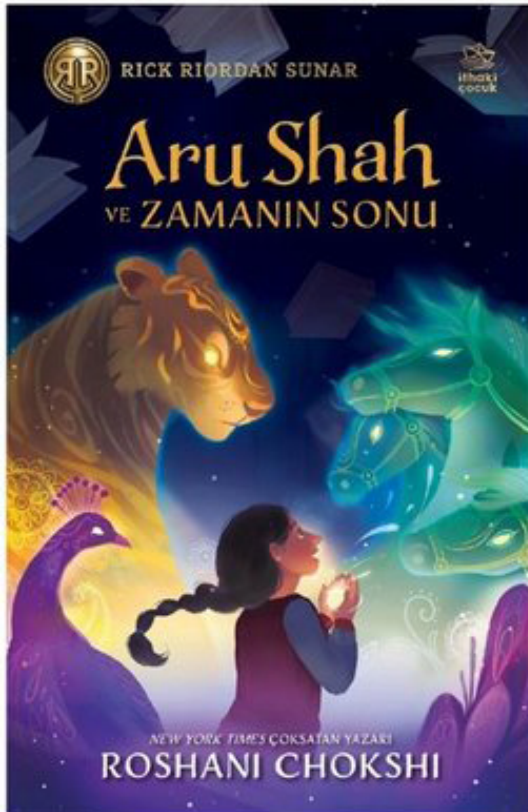
Fragmanlar

Yazar: **Parmenides**

Çevirmen: **Y. Gurur Sev**

Yayınevi: **Pinhan Yayıncılık**

Sayfa Sayısı : **88**

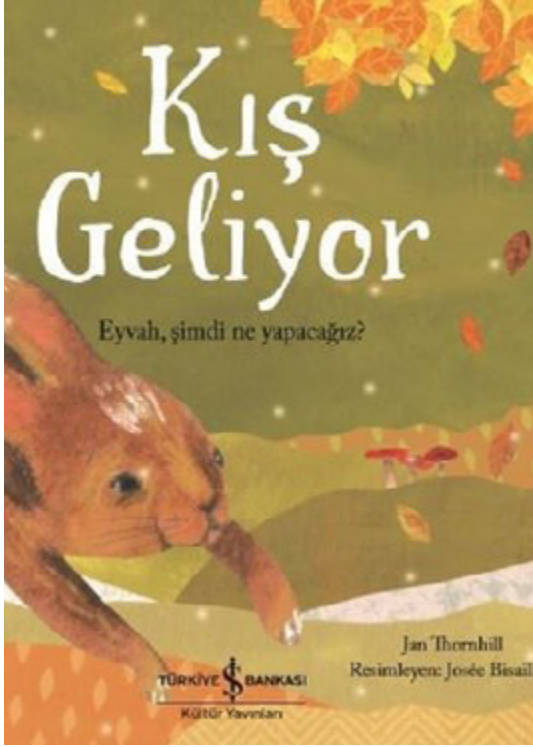
Aru Shah ve Zamanın Sornu

Yazar: **Roshani Chokshi**

Yayınevi: **İthaki Yayınları**

Sayfa Sayısı: **368**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Kış Geliyor

Yazar: **Jan Thornhill**

Yayınevi: **Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları**

Sayfa Sayısı : 32

Aşkımız Eski Bir Roman

Yazar: **Ahmet Ümit**

Yayınevi: **Yapı Kredi Yayınları**

Sayfa Sayısı: 224

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Nuri Bilge Ceylan

BİR ZAMANLAR
ANADOLU'DA

Bir Zamanlar Anadolu'da

Yazar: **Nuri Bilge Ceylan**
Yayınevi: **Doğan Kitap**
Sayfa Sayısı : **296**

Her Şey Geçer

Yazar: **Elif Türkölmez**
Yayınevi: **Çınar Yayınları**
Sayfa Sayısı: **232**

ÇOK SATAN KİTAPLAR**EDEBİYAT****1. Bir İdam Mahkumunun Son Günü**

Victor Hugo , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

2. Fahrenheit 451

Ray Bradbury, İthaki Yayınları

3. Fareler ve İnsanlar

John Steinbeck, Sel Yayıncılık

4. İnsan Nedir?

Mark Twain, Dedalus Kitap

5. Hayvan Çiftliği

George Orwell, Can Yayınları

6. Beyaz Zambaklar Ülkesinde

Grigory Petrov, Karbon Kitaplar

7. Şeker Portakalı

Jose Mauro De Vasconcelos, Can Yayınları

8. Suç ve Ceza

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

9. İçimizdeki Şeytan

Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

10. Simyacı

Paulo Coelho, Can Yayınları

11. Olağanüstü Bir Gece

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

12. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

13. Pia Mater

Serkan Karaismailoğlu, Elma Yayınevi

14. Camdaki Kız

Gülseren Budayıcıoğlu, Doğan Kitap

15. 1984

George Orwell, Can Yayınları

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT DIŐI

- 1. Bir Ömür Nasıl Yaşanır?
Hayatta Doğru Seçimler İçin Öneriler**
İlber Ortaylı, Kronik Kitap
- 2. Şehvetiye Tarikatı**
İsmail Saymaz, İletişim Yayınları
- 3. Momo**
Michael Ende, Pegasus Yayınları
- 4. Tüfek, Mikrop ve Çelik**
Jared Diamond, Pegasus Yayınları
- 5. Gerçek Tıp Yitik Şifanın İzinde**
Aidin Şalih, Yitik Şifa
- 6. Hayvanlardan Tanrılara Sapiens**
Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap
- 7. Bırak ve Rahatla**
Adem Güneş, Timaş Yayınları
- 8. Ekonominin Temelleri Kavramlar ve Kurumlar**
Mahfi Eğilmez, REMzi Kitabevi
- 9. İyi Hissetmek**
Dr. David Burns, Psikonet Yayınları
- 10. Bağırmayan Anneler**
Hatice Kübra Tongar, Hayy Kitap
- 11. Metastaz**
Barış Pehlivan-Barış Terkoğlu, Kırmızı Kedi
- 12. Mükemmel Annenin El Kitabı**
Şeyma Çekici, Cezve Kitap
- 13. Kadın Beyni Erkek Beyni**
Serkan Karaismailoğlu, Elma Yayınevi
- 14. Beyinde Ararken Bağırsakta Buldum**
Serkan Karaismailoğlu, Elma Yayınevi
- 15. Değişen Beynim**
Sinan Canan, Tuti Kitap

